

5

Sala R
Gab. *R*
Est.
Tab. 3 3
N.º 2 2

R-3-2

João Lino 3589 (v. de Busaco)

Falcao: —

AD INVICTISSIMUM ICANNEM TER
TIVM LV SITANIAE REGEM
HIERONYMI OSORII
EPISTOLA.

VM MVLTA SINT
Rex invictissime, quae magnā
vim habeant ad hominum vitā
vel recte constituendā, vel fun
ditus evertendā: tum nihil est
quod in utranq; partem tantū
valeat, quārum ardens quoddā
audis, & fame desiderium.

Primum enim adeo late patet, ut nullus sit neque tanta hu
manitate praeditus, neque tam agrestis & inhumanus, neq;
tantis honoribus insignis, neque tam obscurus & ignotus, ne
que tot virtutis ornamentis excultus, neque tam multis fla
gitijs coopertus, qui non flagret infinita quadā gloria cupidi
tate. Deinde ita est id cōmuni sensibus infixum, ut neque
vi rationis euelli, neq; lege, aut more vllomutari, neque vllom
metu coerceri, & cōprimi possit. Postremo tam vehemens
est, ut animum nullo in loco consistere patiatur: Sed semper
incensum trahat, & rapiat ad maiora indies, & altiora in
flāmato studio consecranda. Ex hoc autem animi motu clarif
sime virtutes, ex eodem teterrima vitia nascuntur. Acuit
enim industriā, animosque ad res acriter, & animose geren
das excitat: ita tamen, ut alios ad ius humanae societatis
tuendum, patriāque beneficijs immortalibus obligandā

ad leges nefarie tollendas, & Rēp. delēdā sollicitet. Vt enim
antiquissima cōmemorē, illi primi vrbium conditores, qui
homines in syluis bestiarum more dissipatos vnum in locum
cōpulerunt, & in ciuili vitæ societate conuocarunt, omnes
quod ex historijs cōstat ardenti gloriæ cupiditate fuerunt in
studium tā præclari muneris incitati. Quid qui optimis le-
gibus, & institutis ciuitates suas ad summā æplitudinē per-
duxere? Quid qui pro patria caput suum in maximum vi-
tæ discrimen intulere? Quid qui maximarum artium disci-
plinis ciues suos excoluere? Num obscurum est neminē sese
sine magna spe laudis vel ad homines inter se iustitiæ mu-
nere conciliandos, vel ad Rēp. virtute & industria defendē-
dā, aut ingenij muneribus illustrādā contulisse? Cōtra vero
qui patrias euertere, aut scelere & amētia cōuulsere, omnes
fuerunt ad tā tetrum, & tā immane facinus gloriæ cupidi-
tate cōpulsi. Vtriusque autē rei, ciuitatis vnius varij casus
in finita exōpla suppeditant. Si enim inuestigare velimus per
quos fuerit olim Roma fundata, eiusque imperium latissime
propagatum, vt a Romulo ordiamur, & seriē illā clarorum
hominum, vsque ad extrema florētis imperij tempora perdu-
camus, intelligemus omnes adeo appetentes laudis & gloriæ
fuisse, vt illius parandæ causa neque laborē vllum fugerint
neque vitæ periculum recusarint. Rursus si naturā specte-
mus eorum Romanorum, qui Romanum iperium per sum-
mum scelus euerterunt, aut saltē de illius pernicie, & interi-
tu cogitarunt, omnes reperiemus ad gloriæ cupiditatē incre-
dibiliter exarsisse. Hoc autē neque in vnius tantum ciuitatis

annalibus, neque in vna tantū memoria hominum, sed apud
ōnes nationes in omni etate cernere licet, nullum esse scelus
immane, nullum facinus impium, nullā scētā pestilēre, nullū
Reip. turbulētum motum, qui non ab appetitu glorie nasca
tur. Non igitur immerito viri sapiētia præstantes cum ani
maduertissent, ab hoc insito laudis appetitu, & bona quā plu
rima, & infinita mala proficisci, quasi ācipiti sentētia in va
rias partes distracti, modo iuuentutē ad summā glorie stu
dium cohortandā, modo ab illa, quasi a magna virtutis, &
constātiæ labe deterrēdā exstimabant. Quid hic sactarū
literarū monimēta cōmemorē? Explicari enim non potest
quā sepe, & quāta orationis vi, nos ad summū studium im
mortalis nominis instāmēt. Rursus autē nihil est in illis tam
dira pœna sactū, quā ne quis honores ābiat, ne principatum
appetat, ne cupiditate laudis efferatur, vsque adeo vt omne
Christiana pietatis fundamētū in contēptu glorie cōsistat.
Quid igitur? Vt sit vel in casibus humanis, vel in doctorū
hominū scriptis tanta diffēsio, nū id etiā coelesti disciplinæ
tribuēdū est, vt illius præceptis imbuti explicare nequeamus
sit ne nobis gloria cōsectāda, an summa potius animi cōtētione
repellenda? Sed nimirū nihil animis nostris impressū, & in
iustum est, in quo nō diuinū beneficium agnoscere valeamus:
nos tamen illis naturæ principijs, quæ nobis ad salutē tributa
sunt peruerse vtētes, nostra demētia in perniciē incurramus.
Nā ira, cupiditas, metus, dolor, voluptas & reliqua generis
eiusdē, quibus animos vel incēdi vel restingui, vel incitari,
vel remitti, vel efferri, vel cōtrahi, vel alio quouis pacto com

moūeri, & agitari setimus, nobis donata sunt, vt noxia repel-
lētes, & salutaria asciscētes naturæ statū conseruemus: Nos
vero ea plerunque omnia ad flagitiū, atq; vitæ pestē conseri-
mus. Quo autē sunt illa maiora, & āpliora quæ accepimus,
eo ex illorum abusu grauioribus malis implicamur. Largi-
tus est enim nobis deus rationē, qua maxime a belluis diste-
mus, & ad diuinā naturā propius accedamus: Nos autē ean-
dē sepe numero rationē huc, & illuc versātes ea scelera con-
cipimus, vt belluas etiā īmanitate superemus. Habemus etiā
a natura animos imbutos religione, qua incitati præcellētem
illā naturā, diuinā que vim hominum generi consulētem, ex
operibus agnoscentes eā castissimo pietatisque plenissimo cul-
tu veneremur. At hominum amētia effectum est, vt ab illo
naturæ se su duceretur ōni scelere contaminata superstitio,
quæ fusa per omnes nationes multis seculis ōnium fere ani-
mos opprimeret, mortalesq; miseris infinitis implicatos, &
constrictos teneret. Nihil deniq; ne plura persequar, est no-
bis a natura insitum, quod non sit, vel ad corporis tutelā, vel
ad animi cultum aptissimum. Sed nos plerunque diuinis mu-
neribus ad nostrum exitium & deformitatē abutimur. Ex
quo efficitur non studium laudis cum sit nobis in generatum
esse vllō modo vituperādum: sed iactationē, & leuitatē ho-
minum a vera virtutē penitus aberrātium, & inanis-
simis opinionibus ōnē vitæ rationē peruertētium. Non enim teme-
re summus ille dominus eā cupiditatē ōnium mētibus in seuit
sed admirabili consilio & ratione, vt illa videlicet incitati,
ad honestatē vnde laus omnis existit ardentius aspiremus.

At homines flagitijs infames cum vere dignitatis opibus
orbati, dignitatē tamē appetant, illiusque viā penitus igno-
rēt, eā e rebus manifestissimis quærentes magnum in se dedecus
admittunt, & patriæ plerumque pestē, atque perniciē machi-
nātur. Hoc igitur gloriæ genus inane, funestum, atque mor-
tiferum omnium malorum seminarium in se cōtinēs execra-
ri præcipiunt sapiētes homines: ab huius pestilēti cōtagione
Christi opt. Max. voce deterremur, non ab illo, quod vulgi
amētiā cōtēnens, stirpe vera virtutis inimitur. Quæ cum
sepe mecum animo agitarē, mire capi rationē quemadmodū
errorē multis insitū ex aliquorū animis euellerē: & homi-
nes nostros, in quibus est natura egregius amor laudis inge-
nitus, a leuitate ad vera gloriæ studiū traducerē. Et ut in
libris de Nobilitate, quos scripsi ad Ludouicū fratrem tuū præ-
cipē omnibus virtutibus ornatissimum, facere sum conatus,
ut fucatā, atque fallacē nobilitatē a vera secernerē: sic in his
libris cōcedo, ut inanē & fluxā a vera & stabili laude seuiū
gā, & admoneā omnes, in quibus inest ardor quidā mentis ad
gloriam, ut toto pectore in studium pietatis, & religionis in-
cumbāt. Alter enim nunquā quod expetunt, adipisci vllō
modo poterunt. Ut autē id commodius efficerē, venit in mē-
tē mihi cōplecti his libris, ea quæ quondā de gloriā & digni-
tate in sermone quodā, a me cum hominibus amicissimis ha-
bito, cum esse Bononiæ, versata sunt: in quo sermone multa
sunt adducta quæ totius gloriæ vim atque rationē facilius
aperiūt. Hos autē dialogos tibi dicare constitui, partim ut hoc
ingenij munere exiguo illo quidē, sed a nō exigua in te pietate

te profecto, animum erga te meum declarare partim ut tui
nominis amplitudine, & authoritate munitus facilius omnes
reprehensorum impetus arcerem. Accedit quod nihil apertius
mihi videbatur, quam libros de gloria inscriptos, illi principi con-
secrare, qui est virtutum maximarum gloria prestantissi-
mus. Nec enim tu is es, qui leuitati seruias, cuius studia ad
plausum populi referantur, quem misere distringat ambitio, &
transuersum a recta viuendi via deducat: Sed qui vitæ consi-
lia ad exactissimam prudentiæ normam dirigas, omnesque tuas
actiones veræ virtutis, perfectique officij ratione metiaris.
Cum autem sis omni dignitate princeps, tum laude religionis,
atque, sanctitatis es imprimis admirandus. Quis enim un-
quam maiorem diligentiam adhibuit in sacris ædibus extruendis,
in rebus diuinis rite peragendis, in sceleribus impiorum homi-
num vindicandis, in christi nomine propagando? Opera enim
tua effectum est, ut innumerabiles Asiæ nationes patria
superstitione repudiata, & pristinis, atque inueteratis institu-
tis omnino relictis, sese ad Christum ardenti studio contule-
rint. Non est igitur mirum si tantis aliarum omnium virtu-
tum laudibus abundas, cum hanc unam, e qua reliquæ omnes
oriuntur, fueris studiosissime complexus. Tu singularis ius-
titie presidio Remp. tutam ab omni pernicie conseruas: Tu
Mores patriæ fluentes disciplinae seueritate deuincis: Tu Lusit-
aniã antea bonarum artium rudem omnibus disciplinis instru-
endam curas: Tua singularis sapientia effectum est, ut in com-
muni Christianæ reip. incendio inter Christianos principes
excitato, sola Lusitania summa pace fruereetur. In tuis au-

rem laudibus illa est omnium clarissima, quod Christus nu-
m in e suo te protegit: tibi praesens adest: pro te pugna capeffit
Quod cum alias saepenumero, tum ab hinc triennio fuit in
India hostium etiam confessione declaratum. Christi enim
numen hostium impetus repressit: nostros in summa paucita-
te, rerumq; omnium indigentia caelesti praesidio communiuit:
exercitum maximum, & robustissimum e Turcis, & alijs
bellicosis nationibus Solymani opibus, & imperio conflatum
deleuit: atque, ne plura dicam, recenti clarissimi facinoris exem-
plo memoria victoriarum, quae, fuerunt olim diuinitus
Abrahamo, Gedeoni, Dauidi, alijsque viris sanctissimis coe-
se, renouauit. Hoc igitur histantis rebus es affectus, ut
cum popularis gloria causa nihil facias, incredibilitate apud
omnes populos gloria circumfluas. Singularis enim tuae pro-
bitatis exemplis docuisti, non praecipere ambitionem, non effra-
natam dominam libidinem, non infinitam pecuniae cupiditatem, sed
equitatem, iustitiam, mansuetudinem, beneficentiam, religionem
gloriam immortalem efficere. Quare fruere isto tanto bono:
Christum tuae gloriae authorem semper intuere: omnes tuas
curas in Reip. salute defige: & ad eternam, atque diuinam
gloriam omni impetu animi, ut facis, aspira. Sed iam tempus
admoget, ut ad nostri sermonis explicationem veniamus,
quem velim pro tua praestanti humanitate clementer ex-
cipias.

HIERONYMI OSORII LVSITANI
DE GLORIA LIBER
PRIMVS.

V M I N I T A L I A M M E
excolēdi ingenij gratia contuliffē, et
ex multorū sermone itellexiffē nullā
tunc Italiae ciuitatē effe cū Bononia
literarū gloria conferēdā: eam delegi
potiffimū, in qua studia perturbatione
rerū mearū impedita longo tandem interuallo reuocarem.
Postquam vero in ea confedi, re ipsa cognoui fuisse mihi ab
omnibus quorum praedicationem sequutus fueram egregie
consultum. Est enim illa ciuitas & opibus florēs, & omni-
bus maximarū artium disciplinis exulta: tū gentis humani-
tate, et facultate rerū ōniū ad studia literarū satis instruc-
ta. Florebant ibi multi doctrinis graecis & latinis non
mediocriter eruditi, multi in omni philosophiae genere
excellentes, multi postremo dicendi facultate praestantes,
& in omni liberali doctrina summa cum laude versati
Quid dicam de vtriusque iuris studio, cum illud constet,
Bononienses iureconsultos omnibus qui se huic grauissimae
disciplinae dediderunt, admirabile semper acuminis & pru-
dentiae lumen praetulisse? Non igitur mirum videri debet,
si tanta loci celebritate commoti bene informati adolescētes
vndique Bononiam conueniant ad animum clarissimis di-
sciplinis excolendum, cum in ea constitutum esse videatur
egregium quoddam eruditionis, & sapientiae domicilium.

DE GLORIA.

*In ea igitur manens cum omnem operam & studium in li-
 teris ponere cogitasset, nihil mihi prius faciendum putavi,
 quam ut me ad eorum amicitiam applicarem, qui erant in-
 genio, atque doctrina præstantissimi, ut eorum ope, & con-
 silio eo quo cursum institueram citius atque felicius perue-
 nirem. Quod quidem mihi facilimum fuit. Multis enim
 locis vsu didici, nunquam elegantiam doctrinæ ab humanita-
 tis laude seiunctam esse: imo semper ingenij suauitatem cū
 omni literarum cultu fuisse incredibili amoris societate co-
 pulatam. Siue id accidit quia nemo ferme nisi miti, clemēti
 que natura sit, & ab omni motu feritatis alienus, potest
 excellentem doctrinæ formam intueri, & ad illius cupidi-
 tatē incendi: & ita fit ut paucissimi docti a grestibus insti-
 tutis viuant, quia paucissimi a gresti ingenio præditi in do-
 ctrinæ studium incitantur: Siue tanta vis est in optimis
 artibus, atque disciplinis, ut illarum ope facile quæuis natura
 reddatur mitis, atque mansueta, & ad omnem rationem
 humanitatis excolatur. Præclare enim Ouidius abire studia
 in mores asseuerat. Ut enim quisque liberalibus est discipli-
 nis instructissimus, ita maxime est in omni genere lenitatis
 atque comitatis excellens. Vnde non immerito nomen hu-
 manitatis ad maximarum artium facultatem traductum
 est. Ibi igitur cū homines admodū doctos per amāter obser-
 uare, illi mihi parem voluntatē reddētes cumulatissime gra-
 tiā referebāt. Erat mihi magnus usus cū Romulo Amaseo
 viro in dicēdo admirabili, in ōni que doctrinæ varietate præ-
 stantissimo. Observabā præterea Achillē Bochiū, equestris*

ordinis ornamenti atque singulari eruditionis laude florētē. Lodouicū etiā Bocaferreū omniū Peripateticorū facile principem studiose audiebam: & alios item multos ex doctis habebam arētissima consuetudine deuinctos. Sed ij tam multis erant & domesticis, & publicis curis impediti, vt nulla ratione possent agerendis negotijs auocari: meisque, atque meorū equalium longissimis sermonibus interesse. Quāuis igitur ad eos frequenter iuissem, aut salutandi causa, aut percontandi, si quis locus mihi multa legenti explicatu difficilis incidisset: non tamen vnquam induxi animum, vt homines qui & me multo etate anteibant, et erāt vehementer occupati vlla molestia afficerem: & prolixa oratione a grauissimis studijs aliquo tempore retardarem. Disputationes igitur longiores sermonibus equalium meorum, cum quibus eram assidue reseruabam: e quibus duos in primis ex omnino nobilitate insigni amore, & studio cōplexus sum. Alter erat Antonius Augustinus in Hispania Tarraconensi natus, quem propter mores suauissimos, & multiplicem eruditionē ardenter amabam: Alter Ioannes Metellus Sequanus homo singulari modestia præditus, quicū diutissime vixi, atque coniunctissime. Vterque autē eorū ius ciuile, cuius studio dediti erant, alijs præclaris artibus excolebat: & multis dicēdi luminibus ancipites iuris quæstiones illustrabat. Neque enim erant ex eorum numero, qui sibi diligentissime cauendum esse statuunt, ne bonas literas quasi iuris studio perniciosas attingant: sed potius nūquam se posse ad illam amplissimam iuris dicendi, & reip. consti-

tuendæ facultatem peruenire credebant, nisi fuissent omni
 doctrina nobilitate digna, in primis eruditi. Cum autem ali-
 quãdo in suburbano quodam, quo nos Augustinus inuitarat
 simul essemus, post alios sermones vltro citroq; ut fit, de mul-
 tis rebus habitos ego huiusmodi sermonẽ institui. Quando
 eam oportunitatem, quã maxime optabam mihi diuinitus
 oblatam esse video, valde reprehendendus sim, nisi ex ea
 fructus excepero, quos facile huius loci amenitatẽ, omniumq;
 villarum fructibus anteponam. Postquam enim Florentia
 venistis, nunquã mihi licuit per otium sciscitari, quam mul-
 ta sint in illis Pandectarum voluminibus, quæ diligentissi-
 me cognouistis, abijs quæ vulgo circumferuntur dissidentia
 & satis ne magnum adiumentum studiosis vos allaturos
 speretis. Ardeo enim incredibili cupiditate audiendi, & si-
 mul spem concipio fore aliquando, vt ductu vestro summo-
 rum hominum prudentiam in libris illis reconditam penitus
 inuestigem. Hic Metellus arridens, Quid tibi, inquit, in-
 mentẽ venit arcana iuris ciuilis velle cognoscere, cũ iã pridẽ
 a nobis defeceris: et hanc totã disciplinã omnino cõtẽpseris?
 Quem admodũ enim illis qui ad hostes perfugẽre, non sũt
 amplius iura ciuitatis illius quam scelere amiserunt, recolẽ-
 da: ita nec tibi in hæc nostra studia, quæ deseruisti, curiosius
 inquirendum censeo. Si te ad nos retuleris, & quasi post li-
 minio reuersus pristina iura recuperaueris: tum fortasse te
 in penetralia disciplinæ ciuilis admittemus. Aliter te non
 modo interdicitis arcebimus: verum etiam armis, ut iuris
 ciuilis hostem, ab huius scientiæ sinibus repellemus. Male, in

quam narras. Neque enim is iuris studia contempsisse putandus est, qui solam altissimarum atque diuinarum rerum cognitionem illis anteposuit nec hostis iuris, atque legum dicendus est is qui se ad illam disciplinam contulit, e qua, tanquam e fonte sanctissimo leges omnes hausta, atque delibatae sunt. Nulla igitur causa est, cur mihi non liceat aliquid ex vestra facultate decerpere, vobis praesertim authoribus qui tam multa ornamenta ex illis artibus, in quibus elaboro ducta retinetis. Quod si iniquus esse perseueres, vel te, vel hunc nostrum Augustinum muneribus deliniam, vt quacunque tandem ratione vestra cognoscam. Postea, inquit August. Videbimus num ea tibi impertire conueniat, quae tamen non oratione, sed scriptis comprehendes. Neque enim possent tam multa, tanto temporis spacio, tantoque studio collecta humana memoria contineri. Nunc autem quiduis aliud agam libentius. Aequum enim est ut animum a labore nimio quem his diebus in studio explicandi iuris excepi, alio studij genere relaxem. Praestat enim hoc multiplex literarum cognitio, vt nunquam labore frangamur: & vnius studij satietatem aliarum rerum commentatione depellamus. Quare in praesentia (ius enim esse statuo, ut quandiu in meo regno estis, me sequamini) mentionem iuris ciuilis omittamus: Tuque in primis (me autem appellabat) si quid est in studijs tuis noui, fac afferas in medium: & aurium nostrarum sitim elegantia, & copia tuae orationis extinguas. Mihi inquam, nihil est, quod vestris auribus dignum esse putem. Toto enim tempore quo hinc abfuistis, disiunxi me a consue

tudine Musarū: animūque retuli ad studia plena laboris et
inania voluptatis. Nā & in theologis recentioribus versatus
sū, qui quidē sūt ab ōni elegātia doctrinæ, & venustate ser-
monis abhorrētes: & in hebraicarū literarū elemētis perdis-
cendis curā, atq; cogitationē posui. Omnia igitur studia his
proximis diebus abieci, quorū disputatio vos afficere volup-
tate aliqua potuisset: & in illis versatus sū, quæ mihi nihil iu-
cūditatis, plurimū vero laboris attulerūt. Eadē igitur, inquit
Metellus, conditione fuisti, qua nos, qui non modo sine iucūdi-
tate, verū cū magna interdū satietate, atque molestia Pan-
dectarū volumina perlegimus. Quod si quis nos interroget
qua spe utilitatis impulsus, hoc negotiū susceperimus, vix ullā
figere possumus: maxime cū magna pars eorū qui de nobis
iudicaturi sūt vagis & errātibns certorū hominū opinionī
bus addicta, eos irrideat, qui ad hos libros, tāquā ad purissimū
huius disciplinæ fontē, omnia referenda putant. Quis enim
nos feret, si quibusdā in locis nostrā sententiā prudētū testi-
monio confirmatā, imprudētū responsis antepōnā. Emolu-
mētū itaque, et præmiū nullū video. Voluptas autē, si qua in-
terdū capti, & deliniti fuimus, tanta certe non fuit, ut labo-
ris, atque molestiæ magnitudinē adæquaret. Non tamē est,
quod ad me attinet, cur me suscepti negotij pœniteat. Nam
nostro Augustino homini doctissimo, & mihi amicissimo
præclara quædā molienti operā dedi: & ita pro mea virili
parte multis iuris studio deditis aliquid opis attuli. Præclare
tu quidē, inquā, Metelle. Nā is demū uir est virtute prestās
existimādus, qui studia amicorū emolumētis suis atefert
& omnes curas, atq; cogitationes confert in publicā utilita-
tē: libētissimeque rerū suarū iacturā facit, ut aliorū com-
moda constituat. Sed illud nō recte iudicas, vos nullo præ-

mio affici posse? Quid? Parum ne magnum premium po-
nis in ea gloria & dignitate quã, isto labore fuistis affecuti?
Fieri enim haud quãquã potest, ut tam præclara industria
quæ quidẽ est plurimũ lucis doctis omnibus allatura, laudis
& gloriæ fructu careat. Gloria autẽ nihil est in rebus huma-
nis pulchrius, nihil amabilius, nihil cum virtutis altitudine
copulatius. Nã & a splendore virtutis excitata est, & excel-
lẽti pulchritudine ad amorẽ dignitatis allicit: & homines
ingenio præstãtes ad virtutis studiũ inflãmat. Omnes enim
qui maximo ingenio præditi sũt, stimulis gloriæ concitati
res præclaras aggrediuntur. Tolle gloriæ cupiditatẽ, &
omne studiũ virtutis, extinguas. Nemo enĩ unquã sese pro
Reip. salute in capitis discrimẽ intulisset, nemo publicã uti-
litatẽ emolumẽtis proprijs antetulisset, nemo denique õnibus
rebus posthabitis sapiẽtiæ studia coluisset, nisi primũ fuisset
ad spẽ quãdã immortalitatis excitatus. Ut enĩ hic Themis-
toclẽ Epaminodã, Scipionẽ, & ex nostris Carolum Magnũ
& Gothifredum, & reliquos imperatores rerũ gestarum
gloria florentes omittã, quis dubitat, Lycurgũ, Charondam
Zaleucum, incensos sãpiterne gloriæ cupiditate leges, insti-
tuta, Resp. condidisse? Quis nescit Platonem, Aristotelẽ
Xenophotẽ, Theophrastum, & omnes denique, qui monimẽ-
tis suis philosophiã illustrauerunt, gloriæ suauitate fuisse in
sapiẽtiæ studium incitatos? Quis ad artẽ aliquã præcla-
rã animum adiunxit: quis virtutẽ studiosè colẽdã putauit
qui non primum in egregij nominis celebritatẽ ac.ẽ mētis in-
tẽderet? Ex quo facile cerni potest, quãta sit gloriæ magnifi-
cẽtia, quod õnes qui maximo animo excellẽtique ingenio sunt
oã ardẽter expetũt: & illius causa, non inuiti res honestis-

DE GLORIA.

simas, atque difficillimas aggrediuntur. Nihil est igitur ea præstabilius, neque communi vitæ salutarius, nempe quæ a virtute nata sit, & animos maximos ad omnium virtutum excellentiam exuscitet. Quare, si quod spero vobis euenerit, vt eo labore nomen vestrum immortalitati cõmendetis: satis magnum præmium arbitror esse vestris optimis studijs persolutum. Est enim vestrum, dignitatem omnibus possessionibus anteferre. Hæc ego cum arrepta occasione dixissem, non tam vt longiorem sermonem elicerem: quam vt obiter Augustino orationem meam paulo ante requirenti aliqua ex parte satisfacerem: Augustinus ridens, istius certe, inquit, orationis ornamenta non videntur esse a theologis illis ducta, per quos te fuisse ais, a studijs eloquentiæ deductum. Primum enim illi non admodum ornate loquuntur deinde nemini fallere, aut mentiri permittunt: Postremo gloriam maxime contemnendam esse confirmant. Tu vero contra omnia. Nam & oratione satis ornata vsus es, nos que deridendos huius claritatis expectatione suscepisti: eam que postremo dicis rebus omnibus esse præferendam. Illud autem quam festiue dictum? vt parta gloria contenti reliquæ omnia negligamus. Quasi iam sit immortalitati nostri nominis hoc tam illustri opere, satisfactum: aut satis magnū præsidium sit, in ista nobilitate, ad vitam bene beatæque dege-
dam. Equidem vt de me loquar, cum animum ad Pandetariū emendationē adyocerē, nunquā speravi posse me hac ratione ad eā nominis claritatē, quā dixisti, viam munire. Quauis enim res sit utilis, non tamen tantā esse puto, vt

mihī eam gloriā dare possit, quæ operibus magnificis, monumentisque perfectis ingenio, & elaboratis industria tribui solet. Nondum enim tantos in studijs progressus habemus: tantumque roboris adepti sumus, ut inuidiam superare nomenque nostrū immortale reddere valeamus. Quod si abūde magnā gloriā essemus consequuti: nulla tamen causa esset, cur ea nos voluptate diuturna perfūderet. Nihil enim illa mihi videtur incōstātius, nihilleuius, nihil cōmutabilius. Quare si te ex animo dixisse putarē ea, quæ de gloriæ prestantia, & utilitate protulisti: magnā mihi profecto admirationem incussisset oratio tua. Nulla enim sententia minus conuenit homini honestatis amore flagranti, & in vtraque philosophia versato, quam ea quæ gloriā exornat. Sed credo te ingenij exercendi gratia voluisse rem incredibilem argumentis probabilem reddere: & contra doctorū omniū sententiā disputare. Atque utinam id quod cōtēdis efficeres. Magna enim me molestia liberares. Negare enim non possū me ad laudis cupiditatem exardescere: nec facile posse libidinem istā refecare. Quod si posset haberi facilis & expedita ratio seruiēdi gloriæ, sine virtutis, & cōstātiæ lab: omnes industrie nervos ad eā parandā, sine vlla dubitatione cōtenderē. Nunc autem pudet me leuitatis, atque flagitij, cū eam nobilitatē appetō, quam vix possim a contagione temeritatis purā, & inuiolatā conseruare. Equidē, inquam, non aliter loquor, atque sentio: nec si mihi iuranda calumnia esset, gloriā defendere recusarem. Quāquā illa nullius eget defensione. Satis enim per se dignitatem suam tueri

potest. sed ex te scire sane vellē, quid sequaris, ut rei tã insigni, & splēdidæ, leuitatis nomē imponas. Quare nisi graue est, sētētia tuæ rationē expone. Gerā, inquit, tibi morē: & simul orationi tuæ respōdebo. Illud tamē in primis dicā, me nūquā satis laudaturū illorū sapiētia, qui ōnia infirma, fluxa, cōmutabilia, in quibus casus, & fortuna dominatur, nullā vī habere ad beatæ vitæ cumulū statuerunt. Hæc igitur ōnia sapiēti cōtēnenda, atque pro nihilo putāda iudicabant. Sapiētis enī est nō habere aliūde suspēsas viuēdi rationes: sed in animi bonis ōnia vitæ præsidia collocare. Illa igitur tantū bona numerabāt, quæ essēt vera, simplicia, recta, honesta cōstātia: quorū opibus, & præsidijs solū boni muniūtur: quæ nūquā eripi, nec amitti possūt: quæ deniq; sola sunt propria eorū, a quibus possidētur. Reliqua ōnia quibus improbi frequēter affluūt: quæ impetu fortunæ facile conuellūtur, quæ postremo sūt in casu sita, aut in amētissima multitudinis opinione posita, nulla ratione bona nomināda existimabāt. At gloria primū ex eo genere rerū est quarū copia flagitiosi hōines sæpenumero redudāt. Nī parū Homero credis, apud quē Achilles indigne patitur, vulgari honorē, & laudis ornāmēta virtuti debita, indignis tribui. Hac autē querela non solū Achilles vsus est sed multi etiā quotidie iure vtuntur: cum passim videāt homines malitiosos virtutis simulatione nefaria scelera tegētes, in luce hominū, atq; celebritate versari: eos vero qui virtute præstāt, in tenebris, & caligine iacere. Neq; enim sæper quod tu assumebas, nōminis āplūdo ortū habet a virtute. Imo lōge sæpius dolis, atq; fallacys, quā vera virtutis ratione cōparatur. Est enī posita in iudicio populi

li, qui propter insitã stultitiã, & temeritatẽ nequit vera cer-
nere: nec inanẽ speciẽ dignitatis ab insigni forma veræ digni-
tatis internoscere. Sic autẽ fit, vt ille vir bonus, & ieger atq;
veræ virtutis amator, cũ nihil fingat ad opinionẽ multitu-
dinis, gloria careat: Contra autẽ vafer, & astutus i peritæ
multitudinis errorẽ captã, diuinis laudibus efferatur. Quod
si nullũ est vitiũ tetrius, aut pestilẽtius eo, quod in virtutis
specie latet, (aliorũ enĩ perniciẽ facile prouidẽdo vitaueris:
hoc autẽ prius iportuna clade premit, quã dolũ setire queas)
cõstatq; gloriã lõge sæpius simulatione virtutis, quã vera
virtute parari: Quæ tãdẽ causa est, cur non fateamur, glo-
riã a singulari genere improbitatis existere? Hoc infinitis
exẽplis cõfirmari potest. Videmus enĩ quotidie audaces, &
facinorosos fortes existimari: auaros autẽ, & prodigos libe-
ralitatis nomẽ obtinere: & alios itẽ varijs vitiorũ cupiditati-
bus iplikatos, vt virtute excellẽtes õniũ sermone celebrari.
Facile enĩ quiuis in tãta populi cæcitate viri boni personã
tueri potest: & amẽtis plebis oculos fallaci splẽdore perstrin-
gere. Cõstãtia vero quæ potest esse in ea re, quæ nõ in nostra
potestate cõsistit, sed tota sita est in amẽtia populi? Quod
enĩ fretũ tãtas habet agitationes fluctuũ, quãta multitudi-
nis i petus, atque dementia? Quæ fuit unquã populis in aliqua
setẽtia diuturna permãsio? Quẽ modo singulari genere lau-
dis ornabãt, eundẽ statĩ lacerãt indignissima cõtumelia, &
quẽ ãtea cõuitijs insectabãtur, in cœli laudibus extollũt. eos
expellũt a quibus cõseruati sũt: illos ãplexãtur, qui erant
Reip. perniciẽ machinati. Nihil unquã fuit in illis cõstãs, &
firmũ, nihil quod nõ varias mutationes in horas singulas ha-
beret. Sæpe itaq; vnius hoĩnis i probiissimi dicto, sæpe sediciosi

DE GLORIA

atque turbulenti ciuis oratione, & calumnia, conuersi populi
 ijs quos paulo ante eximia laude afficiebant, inferunt infamiam
 insignem, eosdemque bonis omnibus euertunt. In ista tam
 mobili populi voluntate, quam in singulas horas inanissimi
 rumoris aura commutat, in ista tam precipiti temeritate,
 tantaque multitudinis amentia, aliquid inesse statuis, quod
 sit grauibus, & honestis hominibus expetendum? Quid enim
 quæso est minus virtutis grauitati conueniens, quam populi
 leuissimi plausum aucupari? Quid constantia magis aduersa-
 rium, quam ex insipientissimi vulgi temeritate pendere? Quid
 denique miserius quam in ornamentis insanie populi concessis
 aliquod vitæ præsidium constituere, quod quam diuturnum
 sit præstare non possis? Sunt enim omnes rumusculi perpe-
 tuo metuendi illis, qui ad gloriæ cupiditatem incumbunt, cum
 animaduertunt, quam facile temeritate eiusdem populi, qui
 eam concessit, infringi soleat. In eo autem quod dixisti subla-
 ta gloria, studia virtutis extinguere, præclare tu quidem virtu-
 tem exornas, quando statuis eam, nisi cupiditate famæ popula-
 ris excitata sit, officio fungi non posse? Placet ne tibi virtu-
 tis altitudinem, atque diuinam constantiam ad auctorem populum
 referre? Cum enim ita iudicas, virtutem non ipsius honestatis
 illecebris, sed amore tantum istius inanissimæ nobilitatis ad
 res gerendas excitari, omnem virtutis dignitatem plebis arbitrio
 committis. Virtutis igitur genus inducis humile, supplex,
 ambitiosum, intuens omnes motus populi multitudinisque rumori
 seruiens, ut præclaram famam possit aliqua tandem ratione colligere
 Qua quidem re nihil absurdius excogitari potest. Quid enim

aliud est dicere, virtutem gloria incendi, nisi virtutē opinione populi plerunque delirantis incendi? Omnis enim gloriæ ratio sita est in consentientis populi prædicatione. Quid igitur ille faciet in deserto loco, quem laudis tantum cupiditas acuit, & ad claras actiones suscipiendas inuitat? Neesse est enim, vt omnia virtutis officia deponat, si verum est quod in oratione tua parum considerate posuisti, restinguisti studiū virtutis, ni gloriæ facibus inflammetur. Sed tu diū gloriā falsis laudibus ornare voluisti, virtutem ipsam proprijs ornamentis spoliasti. Neque enim vlllo modo virtus illa dicenda est, quæ famæ seruit, & officia vitæ ad populi opinionem moderatur. Virtus enim seruire non potest, quæ sola libera est: nec humana ornamenta requirit, cum diuinis illustrata coluceat. Illa vero exempla quibus vsus es, non me valde mouerunt, Nam aut illi imperatores, & principes nihil de sua laude cogitabant: sed amore virtutis inflāmati, res illas tantas gerebāt: aut nunquam vllam solidæ & expressæ virtutis rationem attigerunt. Iam philosophi qui scripserunt ad ostentationem disciplinæ, sunt valde ridiculi. Nam vitæ grauitatē oratione profitentes re ipsa sese leuitatibus istis dederunt. Quod si vellem exemplis pugnare, infinitam prope multitudinem proferre possem eorum qui pessimis artibus nobilitati sunt. Vt enim alia genera scelerum prætermittam. Quam multi vt immortale nomen apud suos asequerētur actiones populares acerrime suscipiēdo, patrias euerterunt? Quam multi cum optimos ciues multitudinis amentia resistentes exterminarēt, vt benefici atque salutare amplissī

imis laudibus affecti sunt? Quam multi postremo bellis
 iniustissimis orbem terrarum vexantes fuerunt hominum
 opinione in deorum numero collocati? Peruerse igitur faciunt
 qui gloriam, tanquam aliquod singulare bonum intuentur,
 cum ea improbissimis quibusque tribuatur: & in opinionis
 leuitate, & inconstantia sita sit: & scelere saepenumero,
 atque perfidia cõparetur: & postremo virtutem expellendo
 re ipsa firmamenta nefarie labefactet. Hæc mihi in men-
 tem venerunt, quæ quidem video potuisse fusius explicari.
 Est enim materies eiusmodi, in qua possit totus dies facile
 consumi. Sed contineo me, partim quia nolo vobis oratione
 longiore molestus esse: partim quia satis esse dictum puto
 ad inanitatem gloriæ conuincendam. Hæc cū ille dixisset,
 Tum ego, vtrunque, inquam, te fefellit Augustine. Nam
 & quo longior fuisset oratio tua, eo maiorem nobis volup-
 tatem attulisset: & opinio mea intimis sensibus insita non
 potest adeo breui sermone penitus euelli. Quod si mihi val-
 de probauisses in claritatis studio esse flagitiorum omnium
 seminariū: non tamen auderem fateri, me tam facile fuisse
 de sententia deiectum: ne fortasse eiusdem leuitatis, & in-
 constantiæ, quam multitudini tribuebas, vituperationem
 subirem. Si vero rem vberius explanares, & argumētorum
 copia ex intimo artificio deprompta mihi vim inferres, &
 quam plurimis exemplis causam apertam faceres, fortasse
 non puderet me in tuā sententiam discedere. Nunc autem
 vides, quantam ignominiam habeat facilis animi mutatio.
 Quare mihi gratissimū feceris, credo item & Metello, si

de hac questione copiosius disputare volueris. Erficies enim
 vt si parum sententia tua mihi probata est, eam quamplu-
 rimis rationibus cōfirmes: Si iam probata est, me saltem non
 leui certamine fusum, sed acri praelio superatum esse confi-
 tear. Hic Augustinus ridens, est certe, inquit, hominis
 gloriæ studentis in omni sermone infamiæ metu cruciari.
 Quare nolo deesse dignitati tuæ. Cum enim conijciam sen-
 tentiã tuam a mea non discrepare: omnes conatus adhibebo
 vt liberẽ te isto pudore. Quite vetat verum fateri. Exor-
 diar igitur, nisi quid aliud Metello nostro videtur. Mihi
 certe, inquit Metellus, nihil isto sermone iucundius acciderit
 Nam & incredibilem voluptatem ex disputatione vestra
 capiam: & in hac tam dubia questione, quid magis verisi-
 mile sit, argumentis vtrunque collatis eliciam. Fac igitur
 vt oratione tua rei totius vim, & naturam inspicere valea-
 mus. Audite igitur, inquit ille, philosophum insignem, ex
 Academiæ spacijs modo venientem, qui vobis aditum ad
 omnia philosophiæ arcana patefaciet. Hic postquam arrisi-
 mus, ad hunc modum exorsus est. In primis ipsius nominis
 vis explicanda est vt melius possimus de tota questione iudi-
 care. Nemo autem dubitat: quin gloria sit in opinione. Idẽ
 enim valet apud latinos, quod apud Græcos δόξα. Quamuis
 enim δόξα in vniuersum opinionem significet, ita tamen
 vsurpatur interdum, vt illam tantum multitudinis opinio-
 nem significet, quæ habetur de dignitate cuiusquam, cum
 videlicet maior hominum pars est in alicuius laude consētiens
 Vnde et. α euenit apud latinos, vt opinio pro gloria capiatur.

Veluti cum dicimus, aliquem esse virtutis opinione præstā-
 tem. Ex ipsa igitur vocabuli sentētia iam facile cerni potest
 quā aliena sit gloria a sapientiæ gravitate. Est enim opinio
 imbecilla animi affētio, nulla certa ratione munita, sed obs-
 cura quadam imagine veritatis excitata, falsa sæpe & in-
 cognita, pro veris, atque perceptis apprehendens. Sapientia
 vero nunquam in errorem induci potest. Neque enim siue
 cœlestia contempletur, siue terrena despiciat, in quanuis na-
 turæ similitudinem, sed in ipsam naturam aciem mentis in-
 tendit. Cum autem precipuum munus illius sit, res stables,
 & nullo ævo interituras spectare: ita est cœlestium, atque
 diuinarum rerum disciplinis assuefacta, vt nunquam ad hu-
 manarum cōsiderationem descendat, nisi prius omnem cir-
 cuncidat, & amputet inanitatem. Contra opinio, cum sit
 rebus mortalibus, atque fluxis intenta: ex illa consuetudine
 rerum minime consistentium, quasi quodam æstu circum-
 fertur incerta: & in summa rerum omnium ignoracione,
 atque temeritate versatur. Ita igitur fit, vt pro pulchris
 deformia, pro salutaribus perniciosa, pro iucūdis acerba fre-
 quenter arripiat. Quo circa nihil tam pugnat cū sapientia,
 quam opinio: nempe quæ sit inimica constantiæ, & amica
 leuitatis. Si autē nihil esse potest clarum, & excellens quod
 constantiæ repugnet: qui fieri potest, ut gloria lumen ali-
 quod habeat, cum tota sit in opinionis inconstantia, atque
 temeritate sita? Sed fortasse dices, non debere omnia ad
 illam exactissimam sapientiæ normam dirigi. Quæ negat
 esse grauis, & constatnti hominis opinari: eosque te magis

probare, qui multa censent opinione conformanda. Sit ita sane. Nec est enim necesse omnia semper ad uiuum resecare. Sed qualis erit ea tandem opinio, quæ probanda est? Ea certe quæ non ab imperita multitudine, sed a paucis sapientibus, vniuersa etiam multitudine reclamante, concepta est. At gloria in existimatione populari, atque multitudinis opinione consistit. Quod loquendi consuetudo facile declarat. Nō enim gloriæ cupidos appellamus eos, qui se paucis probari cupiunt: sed qui se totos ad multitudinis arbitrium fingunt, & accomodant. Quis enim vnquā se nobilitatis amore ab hominum cœtu, atque cōmunionē seiunxit? Quin potius omnes qui laudem amant in hominum luce, atque celebritate versari cupiunt: & in omnium conspectu res magnas administrare: vt eam gloriā asequantur, quā sibi proposuerunt. Ille qui Platonē instar omnium existimabat, & ab omnibus alijs desertus, præter vnum Græciæ sapiētissimum, non alium auditorem requirebat, non erat studiosus gloriæ sed veritatis. Contra vero Demosthenes, qui gloriæ cupiditate Academiā deseruit, si fuisset a populi corona destitutus, etiam audiente Platone verbum nullum fecisset: Sed potius animo fractus, & mærens, luctu, quod aliquādo fecisse traditum est, propemodum contabuisse. Sicest enim humilis atque demissus animus in gloriæ cupiditate. Quid philosophi? Nōne satis ostendunt eā in populari prædicatione versari? Si enim eā paucorum iudicio cōtineri putassent, nunquā ad illius contēptum tāto studio suos auditores instruxisset. Hoc igitur sit a nobis in principio cōstitutum, eā in publica

opinione consistere. Aliter enim Socratem gloriosum ap-
 pellaremus. Alexandrum vero gloriae contemptorem, quorum
 alter omnes hominum rumores aucupabatur. & cum magna
 bella susciperet, imperitorum opinioni seruebat. alter multi-
 tudinem contemnens, non ad populi voluntatem, sed ad rectam
 rationem omnia vitæ consilia referebat. Est igitur hæc ve-
 ra gloria definitio: vniuersæ multitudinis opinio de alicuius
 egregia dignitate concepta. Reliqua deinceps persequamur,
 nisi prius ea, quæ a me hætenus dicta sunt, refellenda putas.
 Id quidem, inquam, experiar. postea quæ peroraueris. Nunc
 enim nullo modo committam, ut te interpellem, maxime, cum
 hæc definitio mihi non omnino displiceat. Cum igitur, inquit
 ille, constet gloriam esse consentientem populi laudem opinio-
 ne excellentis decoris excitatam: illud intelligendum est,
 talem nos opinionem de rebus expetendis, & fugiendis, de
 laudandis, & vituperandis accipere, quales sunt, & mores, quibus
 imbuti sumus. Id enim quisque laudabile iudicat, quod in-
 tuetur, quod amat, quod nimis ardentem appetit. Quanta
 igitur varietas est in vltimi boni iudicio, tanta in laudis-
 opinione sit necesse est. Cum vero tam variū & multiplex
 sit hominum ingenium, tamque dispares mores, atque dissimi-
 les, accidit, ut in studium suum quisque rapiatur: & ea laudan-
 da iudicet, quæ alijs vituperanda videantur. Quod quidem
 adeo late patet, ut nullum sit tantum flagitium, nullum tam
 corruptum atque sceleratum studium, quod in suo genere
 laudatore careat. Est enim certum laudis præmiū infimis
 etiā hominibus in ludicris artibus exercendis constitutum.

Est & lenis & meretricibus sua laus in circumueniendâ iu-
 uentute, & turpitudinis illecebris alliciendâ. Quæ res im-
 pulit scriptorẽ quẽdã haud inelegantẽ, vt illã perfectã, &
 absolutã meretricis formã, quæ cogitatione concipi potest
 libro nã inuenusto complecteretur. Quẽlibrum si me audie-
 tis, legendo cõteretis. Plurimũ enim intexest ad maximarũ
 artium studia, videre quam pulchre sint eo opere instructæ
 imparæ mulieres, ad tendendas fallacias, & pecuniam ex-
 torquendam. Hic Metellus ridens, inquit, bene sane fecit
 quisquis ille fuit, cum simplices fœminas, & huius tam præ-
 claræ artis ignaras erudiuit. Qui potuissent enim fallendi
 disciplinam tenere, ni fuissent huius literis adiutæ? Quid,
 inquit Augustinus, est impudentius vanitate? Quid odio
 maiore dignius, quam doli, fraudes, insidiæ? Sed videmus
 Vlyssẽ Homericum auxilio Palladis celandõ, & men-
 tiendo, mentemque ad omnem malitiam, & fraudem ver-
 sando, diuinis laudibus ornatum fuisse. Nunquam certe
 Homerus Vlyssẽ, quem nobis ad effigiem absolutæ sa-
 pientiæ descripsit, his artibus præditum induxisset, nisi
 temporibus illis fuisset summæ laudi tributum, astute fal-
 lere, & insidijs callide circumuenire. Quid autem Vlyssẽ
 admiramur, cum etiam Musæ apud Hesiodum gloriantur,
 se cum velint falsa consingere, & similitudine veritatis
 quos velint in fraudem inducere? Sed ad maiora ve-
 niamus. Est ne aliquid quod magis contineat ciuilem socie-
 tatem numinis metu, iurisiurandique religione, atque
 sanctitate? Nihil sane. Qui igitur iurandum vio-

lat, is non solum in deum impius, verumetiam totius huma-
 ni iuris, & communis salutis euersor est existimandus.
 Attamen apud eundem Homerum legimus fuisse quosdā
 illustri, & clara fama propter periurium celebratos: Qua
 lis fuit Autolycus, quo non prestantior alter, ut inquit Ho-
 merus, Et fraudare homines, & fallere numina diuūm.
 et ne parum elegantem eam perfidiæ scientiam putaremns
 subiungit. Nanque suas illi dederat Cyllenius artes.
 Neq̄ enī tā præclara studia sine dei illius ope coli potuissent,
 qui eo ipso die quo natus est, tam præclara dedit futuri la-
 trocinij documenta. Nam Apollinis boues abegit: & Vul-
 cani instrumenta surripuit: aliaque eiusmodi facinora edi-
 dit immortalitate dignissima. Fabulæ sunt, dicit fortasse
 aliquis. Fabulæ certe, sed ab egregio vate fictæ, vt videre-
 mus expressam veritatis imaginem: & totius antiquitatis
 mores & instituta cognosceremus. Is igitur docet nos illis
 temporibus neque latrocinij maria, & terras infestas red-
 dere neque insidys, & perfidia generis humani societatem
 violare neque periurio diuinæ mentis numen offendere, in-
 famiam vllam habuisse: sed potius eos qui ea scelera sciēter
 & callide suscepissent, magnam fuisse laudem eo artificio
 consequutos Sed ne fabulis omnia confirmemus, quantū
 vim habeant leges ad laudem rebus impuris tribuendam,
 ex eo perspici potest, quod multa facinora tetre & impie
 concepta apud quam plurimas nationes honesta, & lauda-
 bilia putabantur, quod esset legibus præscripta. Assyris mu-
 lieribus ante quam fuisset illis ab aliquo peregrino stuprū

in luco veneris oblatum, nubere legibus non licebat. In Lydia erat statutum, ut mulieres corporis peruulgati quæstus dotem sibi cōficeret: ita ut quæ id facere renuisset, non satis proba, nec antiqui moris foemina putaretur. Carthaginenses, Rhodij, Galli, Scythæ, aliæ nationes quæ plurimæ non satis numen placari posse existimabāt, nisi in sacris solennibus homines imolarēt: usque adeo vt multi manu sua filys vitæ eriperent. Qui igitur apud illos aras humano sanguine aspergeret, & seipsum parricidio cōtaminaret, vir religiosus, & pius haberetur. Quid hic Massagetæ, Quid Derbices, Quid Hircanos, & Caspios cōmemorē, quorum legibus erant ea scelera constituta, quæ etiā fugiat, & reformidet oratio? Hæc tamen illi, quod essent sancita lege, & in more posita, iusta, & honesta ducebant. Magnā enim vim habēt mores, instituta, disciplina, quod vitæ communis exemplis facillime cernitur. Talis enim est, ut paulo ante diximus, de rebus laudandis apud omnes opinio, quales sunt ij mores, quibus imbuti sunt. Neque enim potest is qui pudorē penitus amisit, honestatis specie cōmoueri: neque is qui cōne studiū ad fallēdum adhibuit, vera simpliciaque laudare: neque ille qui diuturna cædis consuetudine efferatus est, humanitate & clemētia delectari. Nemo denique ea probabit vnquam, quæ videt esse ab institutis suis abhorrētia. Cum hoc igitur adeo exploratum sit, quæ tandem vitæ ratio potest illi constare, qui omnia ad gloriā dirigit: & studia vitæ multitudini probare ardētissime cupit? Si genus illud aureum extaret, poetarum monimētis immortalitati cōsecratum: tum

DE GLORIA.

demū illi, qui se totos fingerēt ad multitudinis arbitriū; potuissēt simul cū gloria splendore virtutis adipisci. Cum enī essent vniuersi sapiētes, quod nunc paucissimis contingit, nemo poterat multitudini mores suos probare, qui nō esset omni virtute cumulatus. Quomodo tādē, inquit Metellus, sine doctrinae studio, quod tūc in illis non erat, sapiētia affecti sit? Quasi, inquit Augustinus villo studio illis opus fuerit, quinulla re, vt volunt poētae, impediēbātur, quo minus ipsā naturā optimā viuēdi magistrā sequerētur. Aurum autē illud apud poētas, nihil aliud significat, quā naturales opes virtutis, atq; sapiētiae. Quod vt melius intelligatis vtar illis Hesiodi carminibus, quae a te (me autē appellabat) haud ita pridē conuersa memoriae mādaui. Sic enim inquit.

Numine diuino primum est gens aurea terris
 Edita, Saturnus dum caeli sceptrā tenebat.
 Vt diu iuebant homines, neque tristibus aegri
 Curis, nec pressi arumnis, duro ue labore.
 Omne malum cunctis aberat: tristisque senectus
 Nondum tardabat vires: sed semper eodem
 Robore firmati stabant, viridique iuuenta:
 Ducebantque choros summa dulcedine leti.

Hinc apparet illos homines praesidijs sapientiae circumseptos fuisse: nempe qui & mentem haberēt ab omni perturbatione liberam & solutam: & sese ab his malis, quae corporis valetudinem perturbant, & senectutem infirmam, & odio sua efficiunt, tutos conseruaret. Nōdum enim auidio, & auaritia rationis arcē occupauerāt: neq; dum corporibus infinitā

morborum vim luxuria, atque mollities inuexerant, Nec solum in vita virtutis fructum capiebant, sed etiã equitate animi incredibili moriebãtur, quod est cõsummatæ cuiusdã sapientiæ. Sequitur enim.;

Non tamen inuiti linquebant lumina vitæ.

Sed mors vt grato, dulcique sopore quietos;

Iam longa uictos ætate amplexa tenebat.

Cum enim vis omnis abfuisset, neque dum pestilentes ægri- tudines in humanum genus inuasissent: nemo poterat vita excedere, præter fatum, præterque naturam, sed longa, at- que beata senectute consumptus. Additum deinde est.

Cuncta illis igitur felicia proueniebant.

Omnia nam tellus, nullo poscente ferebat.

Hic non tam est terra fecunditas, quam præstãtia mode- rationis intelligenda. Erant enim diuiti, naturæ contenti, quæ sũt parabiles, atque terminatæ. Si enim fuisset ardentes cupiditate, nõquã opibus illis, quas tellus mediocri diligentia culta large fudit, atque munifice, corũ sitis potuisset extin- gui: sed in pecunia terra, & mari quæda, õnib. sese periculis exposuisset. Ergo nõ imerito cũ tantis honestatis & innocentiæ laudibus in vita floruisset, post mortẽ antiquitatis opinione fuerũt in Deorũ numero repositi. Sic enĩ subiũgit idẽ uates

Sed postquam fatum genus illud funere merfit,

Sancti terrarum geny sunt nomine dicti,

Humani generis custodes, & bona cunctis

Numina supplicibus, depulsoresque malorum.

Nunc terras lustrant, obscuroque aëre septi

Vadunt iusta oculis, iniusta que facta videntes
Et ditant castos homines in uota vocati.

Hæc concessa illis regalia munera diuis.

Est plane regium munus, & gentis aureæ maiestati conueniens, munificentia sua miseros homines inopia, & egestate leuare: id que non tam opibus terræ venis effossis, quàm ipsæ sapientiæ muneribus, quibus est assecuta diuinitatem. Hoc enim arbitror Hesiodum significare voluisse, cum inquit, illos diuitias cultoribus suis elargiri. Sed ut in propositum redeamus Si genus illud aureum in vita permaneret, nec esset maiore ex parte sepultum, tum fortasse qui omnia officia multitudinis iudicio conformaret, facile posset egregios fructus honestatis percipere. Sed uidetis quanta sit huius auri diuini penuria? Socrates apud Platonem in illa ciuitate quæ finxit omnibus opibus florētē, atque beatā, ex huius aureæ nationis stirpe principes statuit. Cum enim vniuersam ciuitatem in tres partes diuisisset, alijs enim reip. gubernacula tradidit, alios ad vrbis custodiam armis instruxit: alios postremo uoluit vel terram colere, vel in arte quapiam fabrili exerceri: cum igitur hoc modo ciuitatem distribuisset: Principum ordinem aureum appellauit: Militum vero argenteum: agricolarum autem & opificum æneum, atque ferreum. Vult itaque principes excellere præstantia sapientiæ, milites autem robore animi, infirmorum autem hominum ætatem in pecuniæ studio consumi. Sic enim intelligit illam auri, argenti, & æris differentiam. In illa autem ciuitate, quæ vir sapientissimus, ut absolutam formam beatissimi populi descripsit, fatetur multis partibus plures

cuiuscunque generis opifices, quam optimates, & principes, hoc est, sapientes futuros. Ergo illic erant etiam plures inueniendi, qui diuitias, ac que voluptates, quam qui veram virtutem amarent. Quod si in illa Rep. cogitatione Platonis informata, pauci futuri erant honestatis appetentes, præ multitudine hominum ferrea, hoc est, flagitiosa, Quid dicendum est in tanta, & tam insanabili omnium gentium cupiditate, tamque præcipiti amentia populorum? An parum liquet quam vere idem vates, cuius testimonio paulo superius vsus sum, perditos ferreæ gentis mores insectetur? Nullum, inquit, iuris, aut religionis vestigium in terris apparere: nullum esse inter hospites hospitiy fœdus: nullam inter fratres, atque propinquos benevolentiam: nullam inter amicos officij, & amicitie sanctitatem. Deinde filios, inquit contumelia parentes suos natu grandes afficere: nec vllò deorum metu ab hac tanta sceleris immanitate reuocari. Tum conqueritur nullam omnino laudem tribui, neque religioni, neque iustitiæ, neque probitati: & eos qui ciues suos iniurijs, & maledictis vexant, summopere laudari. Postremo pudorem afferit è terris exterminatum esse. Nemesis in exilium pulsam, iustitiam humanis sceleribus infensam hominum cæcus deseruisse, & in cœlum euolasse. Sed quorsu attinet poëtarum sententijs vti, cum infinitis exemplis intelligamus, nihil posse fingi multitudine turbulentius nihil amentius, nihil in omni genere perniciosius? Quotus enim quisque est in populo, qui sapientiam diuitijs, honestatem voluptatibus anteponat? Contra vero omnes sunt ardentes

cupiditate nihil reſta ratione moderantes, ſed omnia effrena
 ta libidine, atque nefaria voluptate metientes. Cæco animi
 impetu ſalutaria declinant: peſtifera, atque pernicioſa conſe-
 ctantur. Eadem cecitate mentis impediti nomina rerum
 immutant. Simples, & apertos homines ſtultos appellant.
 Vnde etiam inueterauit apud Græcos, ut *que* ^{αὐθιὰ} *pro-*
 prie ſignificat ingenuam bonitatem optime ſentientem ſtul-
 tiam ſignificaret: & nomen quod erat laudis proprium
 contumeliæ ſeruiret. Contra vero malitioſi, & fronte ſcelus
 occultantes, vt uiri prudentia clari, ſermone omnium cele-
 brantur. Temeritati, & audaciæ fortitudinis nomen impo-
 nunt: Prudentiæ vero, & moderationi timiditatis. Legibus
 obtemperare imbecilli animi eſſe ſtatuunt: viribus vincere
 glorioſum. Frugales auaritiæ nomine vituperant: prodigos
 autem magnificentiæ laudibus exornant. Atque poſtremo
 in omni genere virtutes deſerunt: vitia perſequuntur: a ſtu-
 dio honeſtatis abhorrentes, & indomitis cupiditatibus inflā-
 mati in ſumma opinionum inconstantia, & inanitate verſā-
 tur. Sunt in rebus afflictis humiles: in ſecundis elati: in diſ-
 crimine armorum timidi: in pace, & otio præſidentes: in
 inopia ſupplices: opibus autem affluentibus ingrati. In periculis
 enim conſtituti optimorum auxilium implorant: timore
 autem liberati eorundem e patriæ finibus expellunt. Eſt enim
 vulgi proprium omnem virtutis excellentiam odio habere
 eamque vt libidini populi nimis aduerſariam de medio tollen-
 dam putare. Hinc illud ſceleſtiſſimum facinus Epheſiorum
 natum eſt, qui cum Hermodorum eicerent e ciuitate non

aliã causam attulerunt, nisi quod virtutis industria nimm̃
 inter omnes excelleret. Hinc etiam extitit Ostracismus
 ille (sic enim appellabant illud exily genus) Athenis & Ar-
 gis incredibili ciuium scelere cõstitutus. Quid enim aliud
 fuit in Aristide, quod offenderet populi voluntatem, nisi ad-
 mirabilis quædam iustitiã, & integritatis opinio? Quid
 Cymonem & Themistocleẽ e patria eiecit, nisi res memora-
 biles in rebus bellicis effectæ? Quid aliud eosdem Atheniẽ
 ses induxit, vt exilio, aut morte viros excellentes afficerent
 nisi quod cernerent in illis singulare quoddã lumen virtutis
 elucere? Sed Athenas omittamus hoc infando scelere nimis
 infames, atque detestabiles. Quid Hermocratẽ Siraculis
 exterminauit, nisi facinus illud maximũ, atque pulcherri-
 mum quo florentissimas Atheniensium opes attriuit, &
 patriam obsidione liberauit? Quid Dionem nondum præcla-
 ro illo munere perfunctum, cum adhuc tyrãni, quorum iu-
 gum a ceruice patriæ depulerat, arcem tenerent, expulit,
 eundemque patriæ libertate constituta, vita priuauit, nisi
 egregy illius muneris inuidia? Quid hic referã Camillum,
 Coriolanum, Rutilium, Metellum, atque Ciceronem, & alios
 innumerabiles singulari industria præstãtes, quibus propter
 excellentem virtutis opinionem aqua & igni interdictum
 fuit? Infinitum esset si vellem persequi quam fuerit sæper
 vulgi temeritas optimis viris infesta. Nescio enim quomodo
 semper homines animo magno, splendidoque ingenio præditi
 populo suspecti, & inuisi fuere. Quauis igitur necessitate
 compulsã multitudo omnes imperij opes ad egregios viros

DE GLORIA.

deferat, ubi primum eorū uirtute fuerit singulare aliquod beneficium consecuta, extinguit continuo beneficij memoriā inuidiæ magnitudo. Et ita fit ut eos quorū opera & consilio patriam atque fortunas retinet, & patria & fortunis ōnibus extrudat: & illis pestem inferat, a quibus conseruata est. Cum igitur constet omnem populum esse amentem & ingratum, nefarijsque sceleribus astrictum, quid tandem laudare poterit, quod sit a vera uirtute, & honestate profectum. Hic ego interpellans, o hominem, inquam, minime popularem, Sic enim acriter in causam plebis inuectus es, ut ualde uerendum sit, ne quid hinc emanet, quod in te plebis animos accendat. Quantum enim video, sic uniuersum populum improbitatis & amentia condemnas, ut neminem a tanto numero excipias. Neminem certe, inquit ille, Non tamen uelim existimes me tam censu & facultatibus, quā uirtute & industria summos viros a vulgo secernere. Is enim sum qui omnes homines ingenio præstantes, & animi motus rectæ rationis imperio sedantes, & omnem curam & cogitationem ad communem utilitatem conferentes, quanuis inopes sint, & obscuris parentibus orti, in principum numero habendos censeam. Contra uero qui hebeti ingenio sunt, & languori desidiaque dediti, improbis cupiditatibus obtemperant, & publicam salutem negligentes, omnia referunt ad suam utilitatem, quanuis in amplissima familia nati sint, & res magnas administrant, plebaos existimo. Non enim quantas opes habeant considerandū est, sed quātis digni sint. An tu illos principes & optimates appellandos

existimes, qui libidini seruiunt, & potentia abutuntur ad miserorum hominum calamitatem: patrimoniumque suum contra ius, & fas amplificando, & plebi grauissimas iniurias inferendo patriæ statum nefarie labefactant? Si enim vetera memoria repetamus, intelligemus, profecto hoc fuisse plerumque in omni Reip: paucis propositum, vt paulatim omnes possessionibus suis iniuria pellerent, & in omnium fortunis impune dominarentur. Cum autem ipsi soli omnia possiderent, plebs omnibus bonis spoliata esset, nihil mali cogitari potest, quod non esset in populi calamitate. Fit enim plerumque, vt amplissima pecuniam insolentia, atque fastidium, egestatem vero præceps audacia consequatur. Ita igitur euenit, ut & opulenti superbe imperando, & egentes in nobilium fortunas impetum faciendo, v. rinq; patriam turbulenta seditione conuellant. Ergo cum omnis populus in principes & plebem infimam distributus sit, & vtraque pars magnis sceleribus inquinata, & hostili odio imbuta, semper in alterius perniciem incitetur, quid tandem boni erit ab uniuerso sperandum? Est enim in plebe temeritas, furor, audacia cum incredibili studio nouitatis: in v's autem qui principes appellantur superbia, immanitas, cum immoderata dominandi cupiditate coniuncta. Quibus vitis omnia tandem concidant opus est. Illud autem magno argumento est, nullum esse tam improbum facinus, quod non auctore, & approbatore populo concipi possit, quod quotidie videmus eos qui publicum otium importunitate sua perturbant, & omnia diuina & humana iura violant, vt viros fortes, & patriæ studio

sos mirificis laudibus extolli. Quid enim persequar ea scelera quæ in turba, & seditione civili cum magna laude concipiuntur? Quid autem postquam discordia, sanguine imbuta civium animos diuturna cædis consuetudine reddit immanes, & efferatos? Neque enim solum laudantur ære alieno oppressi, cum suis creditoribus necem afferunt: verum etiam qui propinquos, & amicos interimunt. Nullam enim apud eos vim tunc habet natura lex: nullam possidet religionem sanguinis communio: nullam sanctitatem retinet amicitia, sed potius omnia gentium iura inaudito scelere, & audacia violantur. Qui autem plura facinora immanitatis ediderint & audacius fidem iureiurando firmatam fefellerint, astutiusque aduersarios nihil hostile propter fidem interpositam metuentes insidijs oppresserint, amplioribus laudibus afficiuntur. Neque enim malitia vllum dedecus illis imprimit: imo res alias ab illis gestas exornat. Inde fit ut plerunque malint homines se in improbitate callidos, quam in innocentia parum astutos existimari. In nomine enim simplicis bonitatis erubescunt: & in fama maliciose peruersitatis insolenter efferuntur. Ac utinam vetera tantum exempla, quæ a grecis & latinis accepimus in medium adducere licuisset. Sed recens memoria tam multa nobis suppeditat, ut antiqua reticenda videantur. Quid enim (ut de hac potissimum regione loquamur) mali fingi potest quod Italia in his seditionibus longinquitate temporis inueteratis non viderit? Multi enim fuere, qui fratres, atque propinquos necarent: qui templa religiosissime cuncta civium cæde funes

tarent, arasque sanctissimas sanguine suorum aspergerent
 Multos etiã legimus contra fidem interpositã aut fame, aut
 inaudito supplicio a ciuibus suis interfectos. Omnia denique
 facinora suscipi videmus, quæ semper in omni etate a multi-
 tudine furente susceptasunt, quæ pestem & exitium rebus
 omnibus inferre solent. Quæ enim gens est, quæ non
 huiusmodi sceleribus diuisa, funditus interierit? Cum ita
 que omnia magna imperia, vel externis bellis, vel intestina
 seditione corruerint, longe plures fuerunt ciuili discordia,
 quam hostium armis excisa. Hic populorum furor Athe-
 niensium imperium deleuit. Hic Spartam, & Thebas
 attriuit. Hic Romam, & omnes denique nationes imperio
 florentes extinxit. Videtis hanc discordiarum flammam
 inter Christianos principes excitatam, quæ non solum mi-
 seris Pannoniæ reliquis, sed Germania, Gallijs, Italiae,
 Hispaniæ, toti denique Europæ deflagrationem minatur,
 quantum terrorem omnibus incutiat? At hoc tantum
 malum, tam nefarium, & crudele bellum, tantum vniuersæ
 Christianæ Reip. periculũ scimus esse multitudinis scelere,
 & amentia conflatum. Populorum enim furie eas faces
 in Christianam Remp. immisere, quibus ni Christus Opt.
 Max. numine suo tantum incendium restinxerit, omnia
 cõflagrabũt. Cum enim singule ciuitates Italiae sint indu-
 as partes iam de a Frederici secũdi tẽporibus diuisæ, & inter
 se hostili odio dissidentes: fit sepe numero, vt qui viribus in-
 feriores sunt, dum aduersarios vlcisci possint, nullo modo
 recusent exterarum gentium dominatum. Tantaque est

LIBER PRIMVS.

hominum dementia, vt cum patriam aliarum nationum imperio, atque libidini prodiderint, existiment suam dignitatem esse præclarissime constitutam. Omne nanque dignitatis ornamentum ponunt in ciuibus alterius factionis euerendis. Hic furor Italiae populos incitauit, vt primũ Germanos, deinde Gallos, postremo Hispanos ad Italiae dominationem euocarent, & florentissimæ orbis parti vastitatem, & exitium inferrent: & odium tandẽ inter duos summos principes excitarent, qui de Italiae possessione dimicantes, vsque eo progressi sunt, vt eorum contentio cædem in gentẽ & Christiani nominis interitum moliri videatur. Hostes enim nostri satis acres, atque parati ad nostram perniciem accedunt, magis amentia nostræ, quam viribus suis confidentes. Nunc igitur magna belli contetione Pannoniæ reliquias aggressi, haud mediocrem cladem gentibus illis intulerunt, & bonam Pannoniæ partem ferro, & flamma populati sunt. Qui nisi diuino numine, vt spero, fuerint repressi, in quacunque regionem armorum impetum pertulerint, omnia debunt. CHRISTE sancte, qui summa coeli templa diuina maiestate completes, Christiano, quem sanguine tuo in lucẽ & libertatem vindicasti, clementer ignosce, eumque ab ista malorum tempestate defende: iramque tuam in hostes tui nominis aliquando conuerte. Diuina siquidem ope, diuinoq; consilio opus est, ad tantam pestem arcendam, quando humano consilio depelli non potest. Confido equidem fore, vt hæc mala impetu furentis multitudinis excitata, vir inuictissimus Cæsar confirmatus Christi auxilio propulset. Peri-

culi tamen quod nobis intenditur magnitudo nullis verbis explicari potest. Causa vero huius impendētis mali non aliunde, quam a furorc partium nata est. Ipsæ enim non contentæ cæde & sanguine ciuium quo sæpenumero leuissimis de causis urbes replebant, cōplures etiam reges ad discordiã sollicitauerunt: & omnia periclitatæ sunt, quo tandem non modo patriam perderent: sed etiam vniuersam Christianã Remp. in extremum discrimẽ adducerẽt. Nunc igitur quẽadmodum præclari artifices operibus suis delectantur, ita videmus huius tanti sceleris principes, & authores, erectos & alacres expectatione rerum nouarum volitare. Nec enim solum exules, & ære alieno oppressos, qui nisi patria extincta, se incolumitatem retinere non posse credunt, sed alios etiam videmus, quibus licuisset otio honesto frui, ex hoc tanto ruinae periculo capere voluptatem. Nunc enim spẽ concipiunt fore, ut aduersarios vlciscantur: vt impune latrocinentur: vt opes suas per summum scelus amplificent. Sic autem stulti sunt, ut non intelligant, fieri non posse, ut in vniuersæ Reip. ruina, salutem suam incolumem a communi calamitate conseruet. Quod minime mirandum est. Nunquam enim fuit consilium in populo, nunquam certa, & constans vitæ ratio: sed immanis audacia, atque temeritas, cum omni flagitiorum genere coniuncta. Hic Metellus interpellans, sunt, inquit, ista Augustine. Multa enim imperia populari amentia conciderunt. Non tamen recte videris facere, si propter aliquam tempestatem Rebusp. incidentem, quæ tamen nec in omni loco, neque semper excitari

DE GLORIA.

solet, omnem populum in crimen voces. Nam illæ ipsæ Resp. quæ scelere intestino corruere, nunquam ad aliquem gradum amplitudinis peruenissent, nisi fuissent aliquo tempore bene constitutæ, publicæque inclumitatis amantes: & in hac tanta rerum omnium perturbatione videmus multas nationes paci, & otio studentes. Ad hæc August. Falleris, inquit o Metelle, si non credis omnem multitudinem isdem esse flagitijs coopertam, sed id minus apparere, quandiu est severitate legum, atque metu iudiciorum illigata. Fuit enim rebus humanis hoc cœlesti legum munere consultum: quod quidem præstat, ut aliquando metu comprimatur audacia, & innocentia sine cura sit. Fit enim ut dum singuli supplicia metuunt, sese facilius uniuersi contineant. Attamen quemadmodum bestiam immanem, quanuis eo tempore quo vinculis constricta est, minime noceat, non ob id cicurem atque mansuetam appellamus, quia venit nobis in mentem quãtas strages ederet, si fuisset illis vinculis emissa: sic etiã cum intelligamus omnem populum non sponte sua, sed leguminis, quasi quoddam animal ferum & indomitum alligari: debemus cogitare quid faceret, si claustris illis exolare potuisset. Atque id ipsum magnum argumentum est, multitudinem agrestem, atque feram esse, quod nulla ratione potest, nisi legum metu septa sit, vitæ officia tueri. Lege enim non sunt graibus, & honestis hominibus, sed leuib. & flagitiosis impositæ. Ridiculum enim est ijs dare leges qui florēt opibus sapiētia, & spõte sua in maximarū virtutū studia incumbunt. Non igitur castis, & integris, sed impi.

ris, & omni genere turpitudinis inquinatis scriptæ sunt, ut
 petulantiam, auaritiam, & reliquas animi labe vi, aut
 metu constringant, & indomitas cupiditates supplicij formi-
 dine refrenent. Cum ergo manifestum sit, nullum vnquam
 populum in officio contineri potuisse, nisi fuisset legum scue-
 ritate deuinctus, easque constet, amentia, & furoris coer-
 cendi gratia inuentas esse, qui possumus de furore & amē-
 tia populi dubitare? Qui quidem etiam cum est omnibus
 iuris vinculis impeditus, dat magnam significationem
 immanitatis, motusque ratione vacuos, atque turbulentos
 requirit: & cum primam vires colligit, omnia repagula
 iuris effringit. Omnes enim id conantur, ut in eum statim
 perueniant aliquando, in quo possint impune quæuis malefi-
 cia committere. Quandiu igitur inopes, & imbecilles sunt,
 metu iudiciorum a flagitio reuocantur. Non tamen semper
 Multi enim quamuis sint omni rerum presidio destituti,
 quietem pati non possunt, & tetra, & immania facinora
 moliuntur. Nam cum animus ardet pecunie cupiditate,
 aut inflāmatur libidine, aut præceps odio, & iracundia fer-
 tur, & ad terrorem legis obdurefcit, nullum est tantum
 flagitium quod non quiuis concipere audeat. Fit enim ut
 primum nefaria cupiditas ad facinus impellat: deinde spes
 celandi, & occultandi animum audacia cōfirmet. Est autē
 verisimile leges ab initio non nimis aspera supplicia sceleri
 statuisse. Sed cum intelligerent reip. moderatores, maiorem
 vim habere spem vtilitatis ad cupiuitatem inflāmandam,
 quam pœna metum ad restringendam, addebant semper

DE GLORIA

aliquid ad animaduersionis seueritatem, ut aliqua tandem ratione vitia comprimerent, donec per omnia supplicia paulatim ad mortem deuentum est, qua omnem atrocitatem poenae complexi sunt. Nihil est enim multitudini ipsa morte terribilius. Attamen tam effrenata cupiditate plerunque concitatur, ut neque morte proposita, a scelere refrenari possit. Fieri enim nequit, ut libido ad potiundum temere incitata minus ullis contineri diu valeat. Erumpat enim aliquando necesse est: & omnia officia vitæ peruertat. Quam cupiant autem omnes populi e iuris, atque legum custodia emitti, facile ex eo perspicitur, quod ut quisque maxime sibi populum conciliare vult, ita maxime leges omnes paulo seuerius nefariam libidinem ressecantes, abrogare contedit. Hac enim via multi opes, & gloriam quasiere, atque ut publicæ libertatis custodes, omnium sermone laudati sunt: cum interim sapientes, & acuti homines ad insidias præcauendas, qui istis aduersabantur, salutare magis quam iucundum consilium in medium afferentes, ut cõmunis vtilitatis euersores de medio tollerentur. Ut enim qui feбри vehementius afflicti sunt, infesti sunt medicis, remedia salutaria quidem, acerba tamen adhibentibus: illos autem diligunt, qui gelidam, aut quiduis aliud suppeditant, quo febris æstus aliqua ex parte releuatus postea magis in grauescat: sic populus animo semper æger, illis inimicus est, qui saluari seueritate Remp. sanare cupiunt: & eos amplectatur, qui populum vniuersum specie vtilitatis illectum, sint intra breue tempus omnibus bonis euersuri. Eos enim qui non recta &

salutaria, sed grata, atque pernicioſa ſuadebant, vt Reip. tutores, atque parentes contra opes diuerſa ſentientium præſidijs publicis armabat, atque tandem in omnium dominatione cõſtituebat. Ita igitur, eueniebat, vt immodica libertatis cupiditate libertatem penitus amittteret. Illi enim qui populi dementia eum gradũ honoris aſſequebantur, omnib. qui vel animi magnitudine, vel ſapientia præſtabant, vel necem, vel exilium inferebant. Cum igitur ita Remp. propugnatoribus omnino ſpoliaſſent, ſine vlllo metu crudeli dominatu populum qui eos aluerat opprimebant. Quid eſt autem queſo in terris tyrannide tetrius? quid odio maiore dignius? quid iuri humane ſocietatis infeſtius? At omnes ferme tyrannos accepimus dementia, & ſcelere multitudinis natos eſſe, eiusque præſidio potentiam corroboratſe. Nec enim, vt antiquiſſima commemorem, Orthagoras Sicyonius aliã ſibi viam ad tyrannidem muniuit: nec alijs artibus Cypſelus Corinthum occupauit: nec Pysiſtratus alia ratione Athenarum potitus eſt. Quid hic referam Gelonem, Alexandrum, Phalarim, alioſque innumerabiles non ſolũ in illa antiquitate, ſed patrum etiam noſtrorum memoria tyrannos inſignes, quos omnes conſtat populares extitiſſe, & populorum amentia eas opes comparatſe? Si laudari poteſt tyrannus, laudate populum, qui tyrannos gignere, & alere ſolitus ſemper eſt. Quod ſi tyranni deteſtabiles & execrandi ſunt, quis populi temeritatẽ non execrabitur, quæ tam immania, & importuna monſtra in humanarum rerum perniciem extulerit? Quamuis igitur, vt eo reuer-

DE GLORIA.

ramur, unde digressi sumus, aliquis populus aliquo tempore
sedatus, & quietus esse videatur, non quid tunc non agat
animadvertendum est: sed quæ sit eius vis, quæ mens, quæ
opinio, quæ voluntas, quid efficeret, si fuisset legum custodia
liberatus: quam sit inestus bonis, atque sapientibus:
quam facilis, atque benignus improbis: quanta
postremo detrimenta communibus rebus

amentia multitudinis

inuenta, & im-

portata sint.

DE GLORIA LIBER SE
CVNDVS.

NXT AT Q VERE I AGRA
 uissima Solonis elegantissimis ver
 sibus conscripta, quibus deplorat
 suorum ciuim insaniam, & cupi
 ditatem, qua quidem asserit, omnes
 Atticas opes confici, atque cōsumi.
 Nondum opes Asiæ luxuriam in Græcorum mores inue
 xerant, quæ homines effœminarent, omnesque virtutis ner
 uos inciderent: cum iam animaduerteret vir sapientissimus
 omnem populi impetum ad interitum spectare. Cum enim
 videret potentium insolentiam, & perditorum hominum
 egestatem, timebat ea mala, quæ vel propter eximias opes,
 vel propter extremam inopiam excitari solent: Nempe stu
 pra, adulteria, intoleranda conuitia, furti, latrocinia, sacri
 legia: deinde seditiones, proditiones, clandestina cum hostibus
 colloquia, atque tandem patriæ totius exersionē, quæ omnia
 solent omnibus populis accidere. Quod vt melius intelliga
 mus, inspiciamus a capite aliquam Remp. rerum gestarum
 gloria florentissimam, qualis extiterit eo iam tempore, quo
 seueriore disciplina fundata esse videbatur. Fui ne populus
 vnquam populo Romano aut prudentia opinione grauior,
 aut rebus gestis illustrior? Non prorsus. Ponite nunc ante
 oculos singulas Romanorum ætates, & ea scelera quæ tem

poribus illius Reip. castis, & integris concepta fuerunt, in memoriam reuocate, vt melius de omni populo iudicare possitis. Vt enim facinora regum etate nefarie suscepta prætereã, post exactos reges, populus in duas continuo partes distractus ab externis bellis ad intestinam seditionem conuersus est. Principes enim id propositum habebant, vt plebi libertatem & fortunas eriperent. Publica itaque bona domum auertendo, & priuatos homines suis exturbando, in potestatem suam omnia redigebant. Plebs iracundia furens ad nobilitatis imperium excidendum inuidiæ etiam stimulis concitata ferebatur. Alteri igitur eos, quorum tutores esse debebant, iniurijs grauissimis onerabant: Alteri in illos in quorum tutela erant omnes opes Reip. impetum faciebant. Interim potentium hominũ cupiditas omnes possessiones vsurpabat: foeneratoriũ immanitas ciues in neruo deuinctos contumelijs atque verberibus conficiebat: multitudo tribunitijs furoribus agitata, omne imperiũ aspernabatur, vimque sumis magistratibus inferebat: clandestini, nocturnique coetus, & occultæ ciuium coniurationes interitum Reip. denunciabant. Quid referam illas in sanæ plebis secessiones, illam nobilitatis in opprimenda plebe contumaciam, illam temeritatem plebis ad affligendam publici consilij grauitatẽ instructã & armatã, illã postremo odij acerbitatẽ contra populi cõmoda in principũ animis insitam, & penitus inhaerentem? Iam in legibus rogandis, aut abrogandis, in tribunorũ intercessiõibus, in obnunciationibus augurum, quantæ turbæ commotæ, quantæ cedes etiam interdum factæ? Pauci enim

erant, qui ratone aliqua ducti communi vtilitati consulerēt: multi qui omnia infima summis paria facerent, turbarent, atque commiscerent. Tantum itaque malum erat populi scelere conflatum, ut bellum quantumuis magnum, atque periculosum esset sanis eiibus optabile, & expetendum. Nec enim alia ratione poterant discordiæ sedari, nisi cōmunis periculi metus animos otio dissidentes ad cōmune malum depellendum coniungeret. Hæc erat illa prisca Romanorū disciplina: hoc illud Reip. decus, & ornamentum: hi denique ciuitatis illius sancti, & incorrupti mores. Non hic disputo de immensa luxuria, & auaritia, & reliquis pestibus, quæ post imperiū latissime propagatum, & otium terra, atque mari constitutum incubuerūt ad nominis Romani perniciē. De illa ætate incorrupta priscorum hominum loquor ōnium Græcorum, atque Latinorum scriptis illustrata. Quod si nullus vnquam populus habitus est Romano præstantior: isque vel eo tempore, quo magis excellere videbatur, omnibus virtutis & industriæ laudibus, fuit infinitis sceleribus inquinatus: quid de reliquis omnibus existimandum est, qui omnia studia vitæ in turpem quæstum, & effrenatam libidinem contulerent? Vera est igitur & sapientis eorum sententiā, qui a procuratione populi, tanquā a navigatione maris scopulosi, & infesti fugere præcipiunt. Non immerito itaque Demosthenes cum Athenis exularet, & ciuitatis arcē respiceret, flens exclamabat. O Minerua, dicens, quid tibi venit in mentem tribus feris importunissimis delectarino-
Etua, dracone, & populo? His quidem verbis ille vir eloquen-

tissimus non modo grauius, ut debuit, in populum inuectus
 est, sed eius etiam naturam, & ingenium sapienter explica-
 uit: eum cum noctua, atque serpente coniungens. Nulla enim
 noctua sic luce solis, ut multitudo splendore virtutis offen-
 ditur. Nullus draco tam vastus & immanis est, qui sit cō-
 ferendus cum feritate populi multiplici lapsu, & impetu
 furentis omnia peruertentis. Ergo cum hominum opiniones
 cum eorum moribus & vita consentiant, ita ut id solum lau-
 dent, quod institutis suis conuenire viderint: constetque
 omnem populum esse magnis furoris & amentiae stimulis
 agitatum, atque virtutis ipsius inimicum: erit quisquam
 tam sine mente, qui dignitatem aliquam in illius opinione
 positam existimet? qui tam feri & indomiti animalis mo-
 tus obseruet? Qui multitudinem caecam, & amentem sibi
 magistram vitæ constituat? qui denique ad illius infinitam
 libidinem actiones administret? quid enim est amentius,
 quam tam varias & inanes hominum opiniones intueri?
 quid difficilius, quam tam contrariis, & inter se repugnan-
 tibus studiis, & cupiditatibus obtemperare? quid denique
 miserius, quam popularis offensionis metu dies atque noctes
 exanimari? Est enim primum libertas abicienda, sine qua
 vera dignitas, quæ tota est in virtute posita, ne intelligi qui-
 dem potest. Virtus enim non in populi opinionem, sed in se
 ipsam intuetur: nec leges accipit, sed potius imponit: nec ullis
 malis frangi potest, sed est ab omni malorum impetu sæper
 inuicta. Fit itaque ut dum miseri homines dignitatis specie
 capti gloriam consectantur, omnia ornamenta veræ digni-

tatis amittat. Deinde quid absurdius quã honestatis iudiciũ
cõmitti iudicibus inhonestissimis, atque totius virtutis ig-
naris? Sæper enim cũ de re aliqua quæstio exoritur, requiri-
mus iudices qui sint eius rei, quæ vocatur in dubiũ, scientis-
simi. Si de philosophia certamen est, sũmos philosophos stu-
diose consulimus. Si controuersia aliqua iuris incidit, eorum
sequimur authoritatẽ, qui optimi iure consulti numerãtur.
Si de rebus ad artẽ musicam pertinetibus ambigimus, ad
eorũ examen, qui sunt in musicis valde exercitati omnia
perpendimus. Neque id solũ facimus in artibus ingenuis, sed
in sordidis etiam, vt ad iudiciũ artificũ excellentiũ omnia
referamus. Nihil enim arbitramur indignius, quã velle ali-
quem de re cuius vim penitus ignorat, ferre sententiã. Si
igitur in omni cõtentione eorum insolentiã, qui iudicant de
rebus, quas nunquã cognitione attigerunt, intolerandã cen-
semus: qui cõuenit existimationẽ multitudinis virtutis ex-
pertis & ignaræ, in virtutis iudicio magnifacere? Quid? In
artibus leuissimis iudiciũ imperitorũ audaciã dãnamus: Rei
vero omniũ maximæ atque pulcherrimæ iudiciũ populari
amẽtiæ cõmittemus? & nõ quid pauci sapiẽtes, sed quid vul-
gus iperitũ statuat intuebimur? & quos singulos ut leues,
& insanos contẽnimus, vs vniuersis tantũ authoritatis tri-
buemus, vt eorũ opinione a turpibus honesta distinguamus?
quid illud? quãtũ mali est? Nemo enĩ potest ab õnibus lauda-
ri, nisi sit iucũdus vniuersis. Nemo autẽ potest id assequi,
nisi seipsum vsdem sceleribus astringat, quibus vniuer-
sam multitudinem infectam esse videt. Nihil est enim

aptius ad amorem conciliandum, quam studiorum similitu-
 do. Est igitur illi necesse qui diligi cupit, ut incat rationem
 qua populi cupiditati satis faciat. Ita efficitur, ut qui gloriae
 seruiunt, non modo sint humiles, & amentes, verum etiam
 scelerati. Nam populari temeritati ita addictum esse quēpiā
 ut nihil moliri audeat, quod intellexerit non fore populo iu-
 cundū, est extremae cuiusdam humilitatis: honestatis autē
 iudicium ad multitudinis arbitrium deferre, singularis stul-
 titiae: Indomitis vero populi cupiditatibus obtemperare, sce-
 leris immaniissimi. Est igitur illorū humilitas contemnēda,
 & leuitas irridenda, & improbitas execranda. Illud autē
 est valde odiosum, quod ut quisque maximo animo praedi-
 tus est, ita maxime opinionis errore gloriam aucupatur:
 eaque de causa omnia uitae consilia ad populi voluntatem
 alliciendam dirigit. Nec enim potest aliter clarus esse, & su-
 mos honores adipisci, nisi popularis existat. Popularis autem
 ille est, qui nihil omnino nec dicit, nec facit, quod populo ingra-
 tum fore cognouerit. Cum igitur is qui valet industria, &
 ad omnem disciplinam docilis est, animum suum ad studiū
 multitudinis adiungit, tetra facinora suscipiet. Quod si
 solum hebetes, & tardi animi raperentur in istum errorem,
 non tantum damni fieret. Nam neque si se studio sapientiae
 dicauissent, valde proficere potuissent: neque ex eorum erra-
 tis tam multa detrimenta fuissent rebus communibus im-
 perata. Cum autem homines florentes ingenio sic vitam
 instituunt, ut morem populo gerendum existiment, duplex
 malum est. Nam & seipsos priuant illo amplissimo virtu-

tis fructu, quem perciperent, si studia sapientiæ coluissent: & multo grauiora mala possunt ciuibus suis excellenti industria machinari. Præstans enim nature vis perinde est, atque sunt ij mores & disciplina, quibus informatur. Vt enim nihil est Reip. salutaris ingenio eccellente, si fuerit honestis artibus excultum: ita nihil Reip. pestilentius esse potest animo maximo prauis opinionibus imbuto. Ergo qui populi leuitatem intuebitur, quo maiore industria fuerit, eo erit perniciosior. Populi enim disciplina assuefactus ingenium suum ad ea flagitia, quæ populo cordi esse uidet, diligenter exacuēt: & in ijs conficiendis inter omnes excellet: omnia que summo studio declinabit, quæ populo suspecta, & inuisa cognocet. Atque primum cum philosophiæ studium vulgo spretum, atque contemptum esse uideat, nunquam is erit qui magnam uitæ partem in studijs sapientiæ consumendam existimet. Nunquã igitur inuestigabit, quis sit terræ situs, quæ forma, quæ circumscriptio, quæ maris vniuersas terras ambientis species, atque magnitudo: quæ fontium, & fluminum natura, quã disparia, atque dissimilia genera plantarum, & animantium. Neque inquiret vnquam, quæ sit origo ventorum, quæ vis fulgurum, & fulminum, vnde nocturnæ faces flammis coruscantibus, & cometa, quas vulgus esse putat malorum prænuncias, existant. Nunquam denique iucunditatem illam sentiet, quæ percipitur ex admirabili specie, atque pulchritudine syderum immutabili constantia certos, & æquabiles motus in omni ætate conseruantium. Neque postremo in sui ipsius cognitione

Studium vllum ponendum arbitrabitur. Quæ certe conside-
 ratio illum ad summum sapiëntiæ gradum perducere, in gētīq;
 voluptate afficere, & ad summi rerū conditoris amorē incēde-
 re potuisset. Sic autem omnibus opibus diuinis affluēs illum
 beatū statū assequeretur, qui in cœlestium atq; diuinarum
 rerū cognitione consistit. Ille enim demum est beatusexisti-
 mandus, cuius mens hoc diuino contēplationis pabulo, quasi
 quodā nectāre, & ambrosia alitur, atq; sustētatur. Quid
 enī aliud est Deorum interesse conuiuys, quā diuinis opibus
 sapiëntiæ, quæ quidem sunt epulæ mentis, & cogitationis,
 abundare? Nolite enim putare doctīssimos homines fictis
 fabulis nos in eum errorē inducere voluisse, vt crederemus
 Tantalū aut prometheū aut aliū quēpiā a deis conuiuio splē-
 dide magnificeque ornato acceptos fuisse. Sed cō existima-
 rēt Deorū vitam naturæ cognitione contineri: eos qui in na-
 turæ peruestigatione multum operæ & studi, cōsumebant,
 Deorum cōuiuas, appellauere, quod diuinis sapiëntiæ dapibus
 alerētur. Felix enim ille habēdus est, nō qui ingenio ad quæ-
 stum, & libidinē abutitur, sed qui rerum potuit cognoscere
 causa. Quæ quidē notitia nihil vtilius aut humanæ naturæ
 conuenientius inueniri potest. Nam si natura pulchritudinē
 amamus, nihil possumus cernere hac tam excellenti mūdi
 specie pulchrius. Si voluptas omnes mortales allicit, nullæ
 voluptates sunt cum ijs, quæ mente, & notitia rerum capiun-
 tur, vlla ex parte conferendæ. Si tranquillitas animi status
 est ardentem expetendus, nihil est quod maiorem vim ha-
 beat, ad constantiam animi comparandam. Is enim qui

diuinarum rerum pulchritudinem amare ceperit, nunquã
humanarum cupiditate concitatus vllum scelus admittet.
Deinde cum sic natura comparatum sit, vt mores nostros
ad imitationẽ eorum, quos assidue intuemur, effingamus:
opus est, vt qui singulari studio in naturæ conigitione defi-
xi sunt, celi magnificentiam, constantiã, & ornatũ imitẽ-
tur: nec aliquid in vita suscipiãt, in quod aliqua humilitatis,
aut inconstantiæ, aut turpitudinis suspicio conuenire possit.
Nam humilitati repugnat amplitudo naturæ: inconstãtie
rati & æquabiles astrorũ omniũ cursus, totiusque cœlestis
naturæ firmitas: turpitudini vero tam magnifici operis de-
cus & ornamentũ. Exijs itaque studijs præclarissimis efflo-
rescat necesse est pietas, atque iustitia, & reliquæ virtutes,
quibus humani animi excoluntur, atque ad diuinæ mentis
similitudinẽ accedũt. His igitur tantis, tãque diuinis honest-
tatis fructibus, qui ex studio sapietia constant, carebit is, qui
gloriã expetendã censet. Necesse enim est, si in vulgus cõ-
mẽdari cupit, vt seipsum ab eo studio seiungat, quod vulgo
despici, atq; cõtẽni perspicit. Quiquidẽ si multitudinis opini-
onẽ despiciẽs, animum suum summis artibus excoluisset,
quã facile cõtẽneret omnes istas insanias populares? Nec enĩ
conuenit animum incredibili celeritate cœlum, terras, atque
maria perlustrãtẽ aut gloriæ celebritatẽ angustis terræ fi-
nibus, exiguoque tẽporis spatio circumscriptã exquirere: aut
ignobilitatem, vt maximum malum extimescere. Omnis
enim gloriæ splendor exiguis regionibus continetur: &
intra breue tempus extinguitur: Et quauis in omnes

DE GLORIA

nationes effundi, atque in aetatem longissimam propagari
 potuisset, illi tamen qui infinitam caelestium regionum ma-
 gnitudinem animo peregrinatur, & cui aeternitatem cōside-
 rat, nihil magnum esse potest, quod sit terrae angustijs in-
 clusum, & aliquando tandem vetustate consumendum.
 Omnis enim humanarum rerum memoria necesse est tādē
 obscuretur, & evanescat, & oblivione sempiterna deleatur.
 Quod si veritas ad sapientium normam dirigenda est, con-
 statque sapientes homines gloriam parvipendere, quid causae
 est, cur gloriam expetamus? Nec enim vlla re clarius se
 sapientia solet indicare, quam gloriae contemptu. Qui enim
 ambitione districti, hominum rumusculos intuentur, aperte
 declarant, nondum se mentis aciem in naturae magnificen-
 tiam intendisse. Illud deinde naturae iudicium num est par-
 vi faciendum? Omnes enim qui gloriae causa ad res geren-
 das impelluntur, eam cupiditatem occultant, atque dissi-
 mulant seque finem alium sibi proposuisse profitentur.
 In quo facile indicant inesse in gloriae cupiditate insignem
 aliquam foeditatem. Non enim quod amplum & honestū
 esse statuunt, ab hominum conspectu remouendum cēsant,
 sed potius enituntur ut id in omnium oculis ponant, atque
 constituent. Cum ergo illi qui nondum sensum omnem
 amiserunt, gloriae cupiditatem in hominum conuentu profi-
 teri non audeant, nonne aperte iudicant, eam esse insigni
 turpitudini affinem? quod si cupiditas gloriae turpis est, &
 ipsa gloria turpis habenda est. Neque enim ea res honesta
 est existimanda, cuius appetitum inhonestum esse constat.

Nec mirandum est eos etiã qui omnia referunt ad nominis claritatem, qui populi famam vt rem omnium præclarissimam sibi proponunt, natura admonitos setire huius insane cupiditatis turpitudinem. Est enim cum pestilens, & exitiosa, tum insatiabilis, & infinita: nempe cuius nec ardor vllomodo restingui, nec impetus vlla ratione coerceri potest. Nec modo singulos homines amentes, & insanos efficit, sed vniuersam Remp. exagitat, & omnia societatis humanæ iura peruertit. Ex illa enim acerbissima odia, turbulentissima & seditiones, teterrima bella nascuntur. Reliquæ deinde cupiditates pacem plerumque & otium expetunt, vt ijs rebus potiantur, quæ in bello obtineri nequeunt: at hæc vna quietem publicam pati non potest: nec aliud optat, quam patriæ procellam, & tempestatem, rerumque omnium confusionem. Postremo singula vitia singulis virtutibus aduersatur, vt libido temperantiæ, frugalitati luxuria, liberalitati auaritia: at hoc vnum in omnes virtutes cæco impetu incurrit: omnemque splendorem decoris, & honestatis extinguit. Atque imprimis quam sit contrarium prudentiæ videamus. Est enim prudentia recta ratio lumen quoddam animo præferens, quid fugiendum, aut sequendum sit, sine vllō errore præscribens. Hoc autem lumen, is habere non potest, qui multitudinem insanam, atque dementem sequitur, & in omni officio sese ad eius libidinem accommodat. Qui autem gloriæ seruiunt, vt demonstrauius, libidini, & amentie multitudinis addicti sunt (in aura enim populari dignitatẽ omnem constituunt) quare necesse est, vt in easdẽ tenebras

incurrāt. Videmus enim eos, qui seper aliquid noui in Rep.
 moliuntur, & quietæ ciuitatis statū sollicitāt, magnos, atque
 claros existimari: qui vero bonū & æquum populi rumori-
 bus anteponūt, in obscuritate latere. Sic enim est amēs mul-
 titudo, vt turbulētos homines, perniciēque rebus cōmunibus
 afferētes laudibus in cœlū tollat: salutare autē ciues cōmu-
 ni paci, & otio consulētes ne homines quidē existimet. Quid
 autē amentius Hectore? Cū enī illū hortaretur Polydamas
 ne temere cū Achille cōstigeret, sed reciperet se intra mœnia
 vnde hostiū impetū sine vllō periculo propulsaret, consiliū
 illud spernens, se, parētes, & patriā funditus euertit. Vide-
 mus tamē illū viribus suis stultissime præfidentē diuinis lau-
 dibus ab exercitu affectū: Polydamantē vero patriæ sapien-
 tissime consulentē indigno conuitio iactatum. Quis autem,
 vt fabulas omittamus, ex ijs qui gloriā amant, nō se mallet
 Annibalis quam Hānonis esse similem? cum alterū videat
 eximijs laudibus efferrī: alterum vix a quopiam nominari.
 At qui Hānonis consilio potuisset Carthago diutissime per-
 manere: Annibalis autem amentia omnes opes Carthaginis
 excise sunt. In finitis exemplis a Græca, & Latina historia
 sumptis poterit confirmari, quam sit studium gloriæ prudē-
 tiæ aduersarium. Sed mirime necesse est. Quotidie enim
 videmus eos, qui ciues ad mutilia bella sollicitant, qui temera-
 ria, & periculosa consilia sanis & tutis anteponunt, quo-
 rum animi sunt stimulis quibusdam amentie concitati ad
 facinus obeundum, in oculis ciuium esse, & vt viros acres
 & animosos omnium sermone celebrari: contra, vero qui

civitatibus otio consulunt, & longe in posterum consilio suo Reip. incolumitati prospiciunt, ignavos haberi. Iam ipsam gloriam tantopere colendam putare, quantæ tandem est imprudentiæ, atque leuitatis argumentum? Neque enim quicquam fingi potest leuius, aut commutabilius populi existimatione, atque uoluntate. Sæpe enim pertenui quadam suspitione, sæpe sermone non certis authoribus dissipato, non raro inuidia ex alicuius hominis egregiæ dignitate concepta, eos, quos antea laudibus affecerant, atrociter insequuntur: eorumque nomini notam nefariæ turpitudinis inurunt, quos paulo ante in cælum extulerant. Cum igitur tanta sit in gloria leuitas, & inconstantia, is certe qui contra omnia fortune tormenta, se gloriæ præsidio præclare septum, atque munitum esse statuit, stultus & demens est existimandus. Ille tamen longe dementior, qui videns quam infirma sint omnia egregiæ fame propugnacula, omnia tamē illius causa sibi facienda putat. Vtrunque igitur nimis alienum est a prudentis sententia, & grauitate, & ea præclara ducere, quæ sunt inania, & quæ sentit esse inutilia ardenti studio consecrari. Deinde qui fieri potest, ut uir excellenti ingenio præditus, nec solum longo rerum usu, sed omnium gentium monumentis instructus, qui populorum, atque regum illustrium imperia, & res gestas cognouerit, & totius ætatis consequentis ordinem diuina mente prospexerit, laudem a paucissimis hominibus, usque imperitissimis magno studio petendam arbitretur? Quantula enim est ista hominum multitudo, apud quam laudari possumus, si ad omnes homines

qui vniuersam terram incolunt, etiam ad illorum, qui fue-
 runt, posteaue nascentur, numerum conferatur? Fieri ergo
 non potest, vt uir omni prudentia cumulatus, gloriam, cum
 & exiguis terrarum finibus circumscribatur, & breui tē-
 poris spatio terminetur, & postremo in leuitatis opinione si-
 ta sit, non contemnat, atque despiciat. Quod si quis ista cu-
 piditate non vacauerit, quanuis prudentiæ nomen habeat,
 imprudentissimus est habendus. Satis enim indicat se parū
 instructum: & ornatum esse illis rebus, quæ prudentiam
 efficiunt, cum id appetit, quod præ illarum splendore erat
 valde contemnendum. Cum igitur exploratum sit gloriam
 sitam esse in opinione populari, quæ quidem sæper est comes
 stultitiæ, atque temeritatis, nihilque minus conuenire prudē-
 tis hominis grauitati, quam id appetere quod est Reip. perni-
 ciosum, & sapientis amplitudine nimis indignum: nihil ma-
 gis perspicuum esse potest, quam gloriæ cupiditatem pruden-
 tiæ repugnare. Si autē cupiditas gloriæ, prudentiæ aduersa-
 tur: & prudentia virtutem omnem continet, is quē studiū
 gloriæ sollicitat, virtute omni carebit. Primū enim necesse
 est, vt humanæ societatis iura violet. Videmus enim vulgo
 despici simplices, & apertos homines, nihil per vim, aut frau-
 dem gerentes, sed iustitiam atque pietatem studiosè colentes
 Eos quāuis plerique bonos viros esse fateantur, ciues tamē
 nullo numero habent. Vxorēs autem calamitatem suam
 deplorant, quod datæ sint in matrimonium ignauis homini-
 bus, quibus nec studiū, sit patrimonium augere, nec opes
 malis artibus amplificare. Serui moleste ferunt se dominos

imbelles, & nulla industria præditos habere. His autem sermonibus incitati liberi dicunt, se nulla ratione parentum vestigijs ingressuros, sed ubi primum, adoleuerint, operam duros, ut in Rep. dominantur. Nihil est igitur ad opinionem multitudinis humilius innocentia: nempe quam contemunt ciues, execrantur uxores, serui despiciunt, liberi summa contentione fugiendam censent. Omnes enim existimant eos qui leges sanctas habent, & æquitate omnia metiuntur, non consilio, sed imbecillitate ab iniuria abstinere: & eum qui impunitate proposita non contendit, ut per scelus etiam nefarium, ad summum honoris gradum ascendat, hominem abiecti animi, aut amentem iudicant. Hanc igitur unam rationem augendi nominis, & gloriæ comparandæ plerique putant, quæ in vi, & audacia consistit. Dum enim vident eos qui leges obseruant, a multitudine contemni, non modo ciuilia iura, sed illud etiam ius naturæ lege sancitum, incredibilem audacia conculcant. Neque enim possunt illum statum assequi, quem sibi proponunt quandiu æquo iure cum ciuibus suis, contenti fuerint. Quantum igitur in illis est, ea omnia conuellunt, quæ cupiditati suæ obstare vident, nempe leges, iudicia, consilium publicum, & omnem denique constituendam Reip. rationem. Quid enim attinet hic commemorare, quanta cladem rebus Romanis inuexerit, ut alios innumerabiles mittam, imperatorum gloria? quantam cadem, incendium, vastitatem orbi terrarum intulerit? quantas furor hic immanis in omnibus regnis, & imperiosis populis strages ediderit? Sunt enim hæc adeo perspicua, ut oratione nullius in

digeant. Nec perse solum est ambitio, & laudis effrenata libido pestilens, & exitiosa, Sed auaritiam & similes rerum humanarum pestes effundit. Qui enim principesse cupiunt, omnes auaritia immani sunt. Partim enim existimant valde pertinere ad dignitatis amplitudinem splendidi cultus elegantiam: partim ad gratificandi voluntatem, & multitudinem infinita largitione deliniendam, opes summo studio comparandas esse ducunt. Omnes itaque qui nominis claritatem amant, ita pecunie student, ut eam omnibus rectis artibus anteponant. Qui quidem si in gloria inest aliquod bonum atque natura expectandum, cum alienum appeterent & iura violarent, potuissent se non inhonesta ratione defendere. Hic ego ridens, te quidem, inquam, eorum causam agentem sane libenter audirem. Non quod diffidam posse te, modo velis, omnia crimina quantumuis tetra & capitalia diluere. Est enim ingeniosi iurisconsulti perditam litem, omnique iuris praesidio destitutam superiorem efficere, & ad clientis utilitatem leges omnes interpretari. Quauis igitur non dubitem te facile posse facinorosos homines, crimine omni liberare, cupio tamen acumen istud ex artificio vestro depromptum propius intueri. Oblitus ne es, inquit ille, me hodie iurisconsulti personam deposuisse? Non est igitur cur tibi insidias fieri suspicaris. Omnem namque artem qua ut inquis, causas e manibus aduersariorum cum volumus extorquemus, a nostra disputatione remouebo. Alibi igitur censeo tibi caueas. Hic enim nihil erit veteratorum, aut malitiose comparatum ad fraudem inferendam. Vere itaque & si simplici animo patrociniis eorum

susciperem, qui laudis cupiditate contra ius opes suas amplifi-
cant, si constaret gloriã esse rem præclarã, & expetendã.
Non tamen, ne tu fortasse mihi succenseas, illos defendã si
ad me supplices accedant. Ipsi pro se causã dicent. Finge
igitur sic tecum loqui homines claros, honoris, & laudis ap-
petentes. Nos, inquit, y certe sumus qui omnia vitæ consi-
lia ad gloriã & honorẽ referamus: ignobilitatẽ & humili-
tatẽ in extremis malis numeremus: & nihil esse ducamus
præclarũ, & excellens, nisi quod ad famæ celebritatẽ diri-
gatur. Quocirca nullum laborẽ fugere, nullum periculum
recusare in hoc studio debemus: Nec nobis indignũ aliquid
putare, quod nos ab obscuritate vindicet in hominum lucem
& claritatem. Neque enim vllum tantũ malum opinione
nostra fingi potest, quod sit cũ obscuritate, & cõrẽptualiqua
ex parte conferendũ. Posses ne tu qui gloriã laudas tã hone-
stũ orationis principiũ vituperare? Minime inquam. Nũc
igitur, inquit, attẽde qua ratione, hoc iactõ fundamẽto, defẽ-
sionẽ instituerent. Cũ igitur, inquit, omnia ad nominis apli-
tudinẽ dirigamus, cõsetaneũ est, vt ea studia persequamur,
quæ gloriã pariũt: ea vero deseramus, quæ apud õnes impro-
bãtur. Videmus autẽ homines iustitiã & æquitatẽ obseruã-
tes propter inopiã vulgo cõtẽni: eos autem qui opibus abũdãt
quãuis iniustissimi sint erectos & alacres, magnoque fa-
mulorũ antecedentiũ, atque sequentiũ turba cõstipatos incede-
re. Hi ad Reip. cõsiliũ adhibẽtur: illis honores deferũtur: eos
õnes mortales intuentur: cũ ob vitæ magnificentiã, tũ quia
sperãt eos tantum posse publicã salutẽ atque dignitatem

tueri, quibus amplissima fortuna fuerint. Quantum autem
 instrumentum in pecunia sit ad dignitatem, non solum vitæ
 communis exemplis, sed etiam prudentissimorum hominum
 autoritate facile confirmari potest. Illi enim primi Urbium
 conditores, atque rectores, qui sempiternæ memoriæ cōmē
 dati sunt, sic initio statuerunt, ut tantum loci quisque habe
 ret in ciuitate, quantum illi pecuniarum esset. Censibus enim
 constitutis, omnique populo in certas classes pro ratione pecu
 niæ distributo, penes eosdem honores summi fuere, qui
 summis opibus affluebant. Ita igitur factum est, ut egenti
 bus a Reip. moderatione deiectis, diuites atque beati res com
 munes administrarent. Hic autem mos omnium gentium
 consensu confirmatus est. Quare Hispaniæ tuæ moni
 menta, & reperies Hispaniæ primores diuites homines ap
 pellatos fuisse. Sic enim passim legimus, reges quoties de re
 bus ad Reip. summam pertinentibus consultare voluissent,
 diuites homines euocasse, ut eorum ope & consilio vel bellū,
 vel pacem facerent. Nomine autem diuitum satis constat
 principes intelligi, qui quidem ut ex nomine apparet, non tã
 virtute, & industria, quã, opibus & facultatibus ad illum
 principem locum ascenderunt, & nobilem stirpem in multa
 secula propagarunt, Hæc cum ornatius, & copiosius explica
 rēt, tum illam nobilitatis ciuilibus rationem, a te duobus libris
 constitutam euerterent, ostendentes, quam parum sit firmi
 tatis & roboris in virtute, ad posteritatem nobilitandã, nisi
 opes adhibeas, quæ solæ complures familias illustres, & no
 biles effecerunt. Id autem demonstrarent in singulis nobi

lium familijs, perspicuum facientes, eas omnes ex opibus, singulari diligentia partis, originem duxisse: atque tanti per dignitatem retenturas, dum, incolumes fortunæ permãserint. Hæc igitur cum verbis illustribus, & acutis sententijs disseruissent, tum ita fortasse concluderent. Ergo cum tanta momenta sint in diuitijs ad gloriam comparandam, cum omnes aditus ad honores, ad imperia, ad generis nobilitatem, qui sunt sæpenumero virtutibus interclusi, magnitudini pecuniarum aperti sint: & nos vitam sine dignitate mortis instar putemus, possumusne pecuniam aliqua ratione continere? Non prorsus, inquit. Aut enim diuitiæ nobis omni studio querendæ sunt, ad nominis claritatem, aut gloriæ studium omnino deserendum. Nihil est enim gloria sumptuosius, quam vel minima illiberalitatis suspicio frequenter obscurat. Sunt enim in vitæ cultu immanes quidam, sumptus faciendi: sunt hospitibus conuiuia splendide, atque magnifice comparanda: est amplissima familia semper alenda: sunt multi mortales muneribus alliciendi: sunt postremo multa ad vniuersi populi voluptatem atque plausum referenda. Qui autem existimat se iuris æquitati obtemperando, hos tantos & tam multis in locis sumptus facere posse, est omni sensuum auxilio destitutus, atque vitæ communis ignarus. Qui enim iustitia par esse voluerit, nunquã opibus & potentia superior esse poterit. Est igitur necesse si velimus illorum vestigijs insistere, qui nomen suum immortalitati cõsacrauerunt, qualis fuit C. Cæsar, & Gn. Pompeius & alij huius generis innumeraliles factis illustres, & vitæ

splendore magnifici, ut multa contra iuris præscripta moliamur: ut prædam ex priuatorum bonis faciamus: ut publica depeculemur: ut nullam occasionem patrimonij contra fas augendi prætermittamus. Neque est cur nos ulla iuris ratio perturbet. Si enim esset aliqua constans & certa iuris descriptio, non tanta esset contentio armorum, propter controversiam iuris excitata. Omnes enim qui sumunt arma, ius suum persequi dicunt: eiusdemque defensio partem utramque ad hostilem dissensionem sollicitat. Vnde facile apparet, cum reliqua omnia sint dubia & controuersa, hoc unum ius certum esse, communique gentium more comprobatum, ut legum æquabilitas locum tantum habeat in ijs, qui fortuna sunt & conditione pares. Qui vero potentia præstant, omnia quæ viribus occupare poterunt obtineant: illisque cedant imbecilliores, & ita tandem omnia ad eos qui sunt in loco summo collocati, deferantur. Pareant igitur istis legibus qui imbecillo animo sunt, vitamque in humilitate ducere, & contumeliam pati possunt. Nobis vero qui propter altitudinem animi nihil unquam abiectum, & humile cogitauimus, indignum est, ulla legum formidine conturbari. quid? Nos cum ad decus nati, & instituti simus, & ad excellentem gloriæ formam amplectendam ardentem incitati, cum tantum opibus atque dignitate valeamus, æquo iure cum infima plebe viuemus? Et eadem iuris societate deuincti cum ijs erimus, quos tanto interuallo superamus? Et æquo animo cum abiecta, & contempta multitudine commercium iuris habebimus? Non profecto ulla conditione tantam indignitatem patiemur.

Omnia potius iura violabimus, & vniuersa patria statũ cõ
uellemus, quã tãtũ dedecus admittamus. Hæc si dicerent
homines clari, atque nobiles, venit ne tibi in mētē, quã nã ora
tione posses eorũ sententiã refutare, præsertim cũ demonstra
rēt, se eorũ exẽplũ sequi, qui sēpiternæ memoriæ propter fac
torũ excellentiã cõmēdati sunt? Nō tã cito inquã. Nec enĩ
facile est dicere cõtra homines, non modo potētes, verũ etiã
acres, atq; ad dicēdũ paratos, nisi sumpto prius spatio ad cõ
firmationē animi, atq; diligētissimã cõmētationē. Hic Me
tellus, quã disertus inquit, sint nescio, hoc vnum scio, illorum
orationem ad tyrannidem spectare. Fieri enim non potest,
quin ea animi furentis elatio patriam opprimat, vbi primũ
vires nacta fuerit. Verũ id quidē est, inquit Augustinus.
Attamen id mihi facile probant, non posse eos clarũ in rep.
nomē adipisci, qui iustitiã colunt, suntq; magis ad excipien
dã iniuriã, vt recta ratio postulat, quã ad inferēdã parati.
Sic enim est amēs & ceca multitudo, vt eos pro nihilo du
cat, qui manus a scelere cõtinet, eos vero qui iura omnia con
culcãt, laudibus exornet. Hoc igitur multos mortales ad õne
nefariũ facinus impellit, vt ex scelere laudē aucupētur. Fit
itaque vt gloriæ cupiditas nō solũ propter honorũ cõtentionē,
sed etiã quia est cũ auaritia, & luxuria cõiuncta, omnia di
uma & humana iura violet, atq; tyrãnides vbique cõstitu
at. Huc enim erũpat aliquãdo laudis appetitio, necesse est.
Videmus enim eos egregijs laudibus efferrī, qui tetri, &
immanes in patriam existunt. Quanta enim prædicatio
ne celebrantur illi veteres, qui non contenti priuata viuendi

conditione, tyrannidem occupauere? Quin etiam patrum
 memoria multi, quos minime necesse est nominare, egregiã
 laudem consequuti sunt, tetra & crudelia facinora suscipiẽ
 do, multaque contra publicam salutem, & vniuersæ Reip.
 libertatem moliendo. Hac enim ratione summis honoribus
 vsi, & in ciuitatibus suis dominati sunt. Quid imperiosi po-
 puli? Quid reges illustres? Alia ne ratione sibi gloriam pe-
 pererunt, quã gentium iura violando, & iniustissima bella
 finitimis populis inferendo? Cum enim summi principes ani-
 maduertant, non alia via posse se clarius & amplius nomẽ
 adipisci, quasi communes hostes generis humani, omnibus
 quos opprimere possunt, vehementer infesti sunt. Hac igitur
 libidine furentes, causam aliquã dictu speciosã præten-
 dunt, vt non sine ratione videantur alijs regibus, aut populis
 pernitiẽ afferre. Primo igitur tenuiores inuadunt. viribus
 deinde accessione victarum gentium duplicatis, potentiores
 adoriuntur. Iam si vident vicinos atteri seditonibus, ad dis-
 cordiarum euentum, tanquam ad certissimã prædã atteti
 sunt. Sperant enim fore, vt altera pars illis supplicatum pro
 auxilio veniat, & hac via credunt ita se posse victis subsi-
 dio occurere, vt tam victos, quam victores libertate spolient:
 aut certe partem vtrãque mutuis vulneribus confectam
 aggredi cogitant. His artibus Assyriæ principes imperium
 auxerunt. Iisdem Medi, & Persæ rerum potiti sunt. Hac
 ratione Athenienses in socios tyrannidem comparauere.
 Eadem etiam via Lacedæmonij socios oppresserunt. Quid
 de Philippo dicam? qui partim vi partim dolis & fraudibus

Vniuersam Græciam sibi subiugauit? Filius autem illius Alexander, cum orbē terrarum iniustis armis peragraret & innumerabiles nationes, a quibus nunquā laesus fuerat, euerteret, nominis sui gloria omnes mundi regiones impleuit. Qui si ab iniuria abstinuisset, ne tenuis quidem illius fama ad nos vsque permanasset. Romanos autem quis non vides ambitione præcipites omnia bella quæsiuisse, in quibusque omnibus terris imposuisse? apud quos disputabat Carneades omnes opes quas habebant, illis dimittendas esse, si vellent iuris humani præscriptis obtemperare. Sed quid opus est in rebus adeo perspicuis multis exemplis vti? parumne liquet omnes ferme qui ardentis gloriæ cupiditate, in rerum bellicarum studium incubuere, nullam rationem iuris habuisse? Scitum est igitur illud Antigoni dictum, sophistæ cuidam librum de iustitia inscriptum illi offerenti. Nugaris, inquit, cum apud me de iustitia differas, quem vides armis alienas vrbes inuadentem. intelligebat enim rex acutissimus eum qui ditionis augendæ, & gloriæ parandæ gratia bella sumit, intra regiones officij contineri non posse. Inde adeo factum est, vt nullus vnquam rex iusti cognomē assumpserit. Cum enī alij vrbiū expugratores, alij aquilæ alij, fulmina appellarentur, permulti etiā inuicti cognomine gauderent, neminē vnquā in omni memoria, ætatis, tēporū, regionū accepimus qui se iustum appellari vehementer expeteret. Quæretis autem fortasse, quæ tanta illos amētia vexaret, vt, sese titulis, vim & impetum significantibus efferrent, iustitiæ vero nomen, quo nullum est magis regio muneri consentaneum,

omnino despicerent? quia videbant eos quos æquitas & cōtinentia delectabat vulgo contēni: qui autē viribus ad iniuriā utebātur, consētiēte omniū laude celebrari. Quod si nihil est hominū opinione clarius industria militari. & constat oñes ferme qui gloriā armis aſsecuti sunt, iniūstos, & humano generi infēstos extitisse, relinquatur nihil magis pugnare cū iustitia quā gloriæ cupiditatē. Hæc enim, ut dictū est, propter honorū contētione intestina bella concitat: patriamq; omni crudelitate lacerat: multisq; vulneribus īpositis tandem extinguit. nulla denique tanta iniuria est, quæ non habeat ortū a gloriæ cupiditate. Nūc si lubet fortitudinē videamus. Perge, inquā. hic enī audire cupio quid sentias. Primum, inquit, est euellēdus error oñiū animis insitus. Opinantur enim nihil esse quod magis accendat animū ad egregiæ virtutis studiū, quā eximie nobilitatis desyderiū. Hoc autē euenit, quia parū acute vidēt, quātū intersit inter virtutē & audaciā. & quātū ab animi magnitudine furor, & a mētia differat. Nā si oñes qui quacumq; de causa sese intrepide in armorū discrimē inferunt, fortes appellādi sunt, cur non omnes sicarios, & gladiatores, multum in sanguine, & cæde versatos fortes appellamus? Fīt enim sæpe, ut maiora facinora edant in turba perditī homines, quam imprælio pro patria inuito viri virtute præstantes. Quid est igitur quo virtus ab audacia, & temeritate præcipiti distīguatur? Primum quidem rectæ rationis imperium, sine quo nulla mentis affectio, poterit ad virtutis amplitudinē pertinere. Quos enī non ratio impellit, sed furor exagitat, ad pericu

la subeūda, nā modo parū fortes, sed ne homines quidē habē
di sunt. Cur enim hac eximia laude nō leones, & pātheras,
in quibus natura incredibile robur inscuit, ornaremus, si vir
tus aliqua posset sine lumine rationis aliquo modo cōsistere?
Tum demū igitur existet illud animi robur inuictū, tūc emi
nebit illa virtutis præstātia, quā excellētē atque pene diuinā
arbitramur, cum ratio imperium tenuerit, atq; pro dignita
te præscripserit, quæ sint tāquā tetra, nefaria, & infesta
acri impetu repellenda. Est enim hoc viri fortis officium,
vt cum honestatē ratione duce perspexerit, eā omnibus vitæ
cōmodis anteponat, illiusq; retinendæ causā, mortē libenter
occumbat. Et quem admodum in rep. bene constituta, ōnes
leges sunt in armorum tutela: sic etiā in bene moratis ani
mis omnia iustitiæ præscripta fortitudinis præsidio muniun
tur. Existunt enim e corpore immanes iracundiæ, ne'ariæ
cupiditates, & timores horribiles, qui menti tenebras of
fundunt, eamque de gradu deiciunt. Fuit igitur necessa
ria, ad firmissimam iustitiæ custodiā, quædam altitudo ani
mi, mortem, atque dolorem negligentis, omnesque turbidos
motus, qui cæco impetu rationis arcem oppugnant, acerri
me propulsantis. Est itaque fortitudinis munus cum illud
cōmune omnium virtutum, vt rationi obtemperet: tum il
lud præcipuum, vt iuris æquitatem diuina constantiā tue
atur. Ergo si fortitudo semper rectæ rationi paret, &
pro iustitiæ sanctitate pugnat, illi qui se totos effingunt
ad temerariæ multitudinis oppinionem, & iniurijs
quamplurimis viuersum genus humanum vexant:

quomodo tandem poterunt ad fortitudinis excellentiam as-
 pirare? eos enim, ut antea disputatum est, a multitudine lau-
 dari eximie videmus, quorum viribus & potentia fuerit
 omne lumen aequitatis extinctum. Quid igitur? illi ne tam
 clarae virtutis nomen assecuti merito videntur, qui domina-
 di libidine aut patriam oppresserunt, aut alijs gentibus, a qui-
 bus laesi nunquam fuerant, libertatem eripuerunt, multosq;
 mortales bonis omnibus euerterunt? Cur enim sicarij, atque
 latrones infamiam ullam suscipient, si isti verum decus,
 sibi conciliare possunt? Neque enim sunt minus quam latro-
 nes, atque piratae generi hominum pestilentes: imo quo maio-
 res opes habent, eo maiores calamitates rebus humanis infe-
 runt. Ex hoc autem genere sunt illi imperatores, quorum
 paulo ante fecimus mentionem, quos imperita multitudo tantis
 laudibus affecit, ut eos propemodum in deorum numero col-
 locaret. Qui quidem tantum abest, ut fortes habendi sint,
 ut etiam in summa imbecillitatis turpitudine volutentur.
 Qui enim fortis est, idem est magnanimus. Qui autem est
 magnanimus animo excelso, & alto, humanaque omnia
 contemnite præditus est. Sed qui gloriae studet, humana
 despiciere non potest, cum in popularibus ornamentis omne
 decus vitæ constituat. Efficitur itaque ut qui gloriae seruit
 nunquam splendorem veræ fortitudinis assequatur. Forti-
 tudini enim semper aduersatur animi infractio, atq; demis-
 sio. Qui autem ex plausu populi dignitatem querit, ut sit
 populo supplicis, & obnoxius opus est. Præterea si magnitudo
 animi seruitutem pati non potest, qua ratione illum magnani-

num appellabis, qui se populo in turpissimam seruitutem addixit? Nec enim vlllo modo is liber dicendus est, qui se plebi indigne submittit: qui ad multitudinis nutum se totum accommodat: qui omnes infamiae rumusculos extimescit: cuius omnia facta, dicta, cogitata ad auram popularem referuntur. Quod si constat omnes virtutes esse inter se nexas atque iugatas: fortitudinemque esse quandam animi elationem ab omnibus timoribus inuictam, ad alta, & ardua incitata, insima vero contemnentem: reliquitur plane istam insanæ mentis affectionem, quæ se fortitudinis imitatricem esse vult, cum omni virtuti repugnet, & ad populi auram captandam tam cæco impetu rapiatur, immanitatem potius, atque leuitatem, quam virtutem nominandam esse. Nunc ultimo loco videamus, quam parum cum temperantia & moderatione, gloriæ conueniat. Cum enim constet non posse gloriæ cupiditatem cum aliquo virtutis genere simul habitare: tum hoc vel maxime cernitur in animi tranquillitate, atque sedati constantia. Multi enim tyranni sapientiæ laudem adepti sunt: multi si militatione falsam iustitiæ personam induere. multi etiam fallaci virtutis imagine famam egregiam consecuti sunt: animi autem moderationem nemo vnquam flagitiosus, & improbus potuit imitari. Habet quidem prudentia acumen ad malapræcauenda: id tamen sibi malitiosa calliditas assumit. est iustitia clemens, atque benigna: eandem vero laudem multi largitione, & fallaci specie liberalitatis adepti sunt. Inest in fortitudine incredibilis quædam animi elatio: at huius elationis similitudinem in

hominibus audacissimis, & improbissimis plerumque cernimus. Temperantia vero cum totius honesti formam habeat expletam, & cumulatam, nempe quæ ab vniuersæ virtutis consensione, sapientiaque muneribus existat: & in animi placida & quieta constantia sita sit: nihil relinquit insipientibus, quod aut cupiant, aut possint assimilare. Quemadmodum enim magna tempestas ventis vehementissimis excitata nihil habet commune cum tranquillitate: ita nec in insipientis animo variis perturbationibus, tanquam fluctibus, agitato cerni potest aliqua mentis honestæ & tranquillæ similitudo. Operæ præteritum est autem videre eos, quos nominis cupiditas inflammat, quam multa signa dent furoris & amentia: quam sint eorum inconsiderata consilia, atque turbulenta: quantis stimulis ad facinus incitentur, & a mente rationeque deducantur: vsque adeo vt nec sensum capere, nec villo modo quietem pati possint. Vt enim quisque maxime gloriæ studet: ita maxime illi accidit, vt a tota mente deficiat. Quid enim inter amentem & ambitiosum intersit, non intelligo: cum ipsa ambitio sit maximus quidem furor. Quod quidem in Annibale facile cerni potest. Sic enim a Silio haud contemnendo poeta describitur, vt furorem cum inauditofcelere coniunctum in eo vide reliceat. Sed ipsum Siliū audiamus. Sic enim inquit.

Armato diuūm nullus pudor.

Quid mirū? Est enī hæc propria laus virorum fortium, se se que insolentius efferentium, omnes religiones spernere, nepe quibus animos tantum humiles, & abiectos constringi pu

rent. Sed videamus quam claræ fuissent illæ virtutes, quæ erant cum isto contemptu numinis coniunctæ.

Improba virtus

Et pacis despectus honos.

Non facile patior diuinum virtutis nomen improbitatis coniunctione maculari. Nec enim virtus improba esse potest, nempe quæ improbitatem repellendo publicam salutem constituat. Hic tamen, poeta vulgi consuetudinem secutus, audaciæ importunæ gloriam appetenti, virtutis nomen imponit. Quid deinde sequitur?

Penitus que medullis

Sanguinis humani flagrat sitis.

Vtrum magis sitienter appeteret humanum sanguinem, an nominis claritatem, nequeo dicere. Illud quidem affirmare possum. Annibalem multo clarius, et illustrius nomine ista immanitate adeptum fuisse, quam mente, vitaque tranquilla potuerit adipisci. Addit deinde.

Insuper cui

Flore vicens, auct Aegates abolere, parentum

Dedecus: ac syculo demergere fœdera ponto.

Cuius quidem auctat. Neque enim si fœderis sanctitatem coluisset, potuisset ea gloria florere, quam fœderibus violatis, maximis que detrimentis in patriam iniectis, assecutus est. Adiungit deinde.

Dat mentem Iuno, atque laudum spe corda fatigat.

h. y.

Agnosco iunonis inueteratum odium . Nec enim satis habuit bellum acerbum, terra marique, contra virum pietate insignem domo profugum gessisse, & omnes Achaerontis opes ad illius exitum euocasse, nisi quemadmodum Diana aprum in Calidonios fines, sic illa immane illud monstrum, ex Africa ad ipsius Aeneae posteritatem euertendam immisisset . Quae tamen quauis Romanos vlisci vellet, multo tamen acrius ipsum Annibalem sibi charissimum vexauit, quam Aeneadas quibus erat infensa . Longe enim grauius est mentem & rationem, quam vitam atque fortunas eripere . Videte igitur qualiter Annibal. antequam exercitum in Romanos compararet, numine Iunonis cruciaretur, & iam ad furorem, & insaniam redactus maleficiorum poenas penderet.

Iamque aut nocturno penetrat capitolia visu:
 Aut rapidis fertur, per summas passibus alpes.
 Saepe etiam famuli turbato ad lumina somno
 Expauere trucem, per vasta silentia vocem:
 Ac largo sudore virum inuenere futuras
 Miscentem pugnas, & innania bella gerentem,
 Num potuit maior furor inuadere Alcmeonem, aut Oreste,
 quos matrum furiae redis ardentibus agitauere? Aut Pentheum
 & Athamata, quos poeta nobis furentes inducunt, & in
 suorum cede bacchantes? Non est enim cur existimemus
 Annibalis tantum naturam, & ingenium hic descriptum esse,
 & non potius omnium qui simili studio ad gloriam contendunt.
 Quid enim Achille furiosius? Qui ut expleret iracun

diam cupiebat suos armis Troianorum opprimi, ut in ultimo discrimine constituti, faterentur, se sine illius ope pares hostib. esse non posse. Iam de Aiakis impotentia nihil attinet dicere, quem ira ob Achillis arma vlyssi adiudicata ad furorem, mortemque perduxit. Sic enim furebat gloriæ cupiditate, ut existimaret esse sibi vitam abijciendam siquisquam sibi fuisset antelatus. Sed fabulas omittamus. Quis gloriam expetiuit ardentius Alcibiade? Quis illo fuit intemperantior, peiusque animo & vita constitutus? Eius autem ambitionem, & effrenatam gloriæ libidinem legimus exitium Atheniensium rebus intulisse. Qui si non inexplebili laudis cupiditate fuisset inflammatus, nunquam ciuitatem aliorum consilio florentem ad inutilia bella furenter incitasset: nec opes patriæ intemperantia sua comminuisset. Quid de Alexandro dicam non minus amente, atque furioso, magis tamen fortunato? Quam multa ille signa dedit intemperantiæ & immanitatis, cum in suos non solum esset petulanter inuectus, sed iis etiam quibus omnia debebat mortem crudeliter attulisset? Neque enim necesse arbitror persequi Cliti, aut Parmenonis, aut Calisthenis cædem, aut aliorum, cum quibus erat necessitudine sanctissima copulatus. Vnde facile apparet, quam fuerit immanis in alienos, cum fuisset tam sceleratus in suos. Quantus ille furor extitit, cum magna pœna sanxit, siquis se ut deum non veneratus esset? Quid cum in medijs epulis, hortatu meretricio, regiam in qua epulabatur incendit? Quid cum profusis lachrimis questus

est nondum se unum mundum subiugasse, cum a Philosophis innumerabiles esse traderentur? Quid cum suorum oblitus, quos in media Barbaria, infinitis hostibus circumfusos deserebat, solus se intra Sudracarum urbem in confertos hostes saltu deiecit? Nonne haec omnia declarant illum nihil unquam sapienter, & grauer, sed furiose semper, & rabide res administrasse? Non est opus in re minime dubia, plurimis exemplis uti. Perspicuum enim est, eos qui omnia ad gloriam, & honorem referebant a mentia praecipites, & nimis intemperantes extitisse. Quin etiam si est aliquis paulo modestior, ubi primum gloriam gustauerit, quasi Circeam aliquam potionem hauserit, omnem humanitatem exiit, & superbus, crudelis, immoderatus efficitur. Nemo Pausaniam insimulauit in solentia, antequam apud Plataeas cum Mardonio signis collatis dimicaret. At post illam insignem victoriam adeo, sese insolenter extulit, ut omnium Graecorum nationum fastidiret, & de patria, pro qua paulo ante vitam in discrimen adduxerat, prodenda cogitaret. Quid Themistocles? Nonne Salamina victoria sic elatus fuit, ut nihil fingi posset intemperantius? Idem etiam morbus Lysandrum inuasit, postquam Atheniensium opes attriuit. Tanta enim insolentia esse coepit, ut statum Lacedaemonis, Prudentissime a Lycurgo iudicatum immutare cuperet, ne videlicet illa iuris aequabilitas, quae erat in Lacedaemoniorum institutis, honori immodico, quem ardentem appetebat obsisteret. Iam Romulus propter intolerandam superbiam, qua post Fidenam

res deuictos rempublicam administravit, fuit in frustra
discerptus. Quid hic L. Manlium Capitolinum?
Quid alios infinitos commemorem, qui simul vt in glo-
riam venere, statim ab omni mentis statu deiecti sunt,
multa que furoris, & amentia signa dedere? Si igitur
temperantia est omnium virtutum fons (continet enim
omnium perturbationum sedationem, vnde omnis vir-
tutis splendor existit) estque manifestum Gloria con-
stantia, atque moderationem funditus euerti: quid est quod
dubitemus ex ista cupiditate omnes immensas libidines, quae
vitam miseram, & erumnosam efficiunt, oriri? Nihil igitur
est in ista nobilitate, fama que populari, quam ob rem in
tam multis miserijs esse velimus? Si enim constat eorum
animos qui gloriae student multis erroribus obcaecatos esse, si
vi & fraude plerumque nituntur: si nihil possunt elate &
ample cogitare, cum omnem dignitatem e populi temerita-
te petendam existiment: si postremo infinitis cupiditatibus
distracti sunt, & aegritudinibus anxys & acerbis im-
plicati: si omnes istae pestes sunt semper comites isti-
us leuitatis & insaniae: quid tandem Gloria tetri-
us, aut detestabilius inueniri potest? Nec enim vno
tantum genere flagitiorum animos exedit: sed tanquam
furia innumeris circumplicata serpentibus, multiplici cupi-
ditatum genere circumsepta, faces intentat: animosque
perpetuo cruciatu coficit: omnemque rationem beatae vitae peruer-
tit, quae in tranquillitate animi cura vacantis, & omni vir-
tute cumulati consistit. Sed tempus admonet vt ad exitum

festinemus. Nimis enim diu vestra humanitate abusus sum.
 & fortasse immodica loquacitate fui vobis aliqua ex parte
 molestus. Equidem, inquit Metellus, vellem ut integrum
 diem in tam præclara disputatione consumeres. Nihil
 enim mihi iucundius isto sermone accidere potuisset. Hic
 ego, idem, inquam dicerem, si non fuisset mihi imposita ne-
 cessitas contra tam accuratam orationem disserendi. Hæc
 igitur cura abducit animum meum auoluptate, quã ex tam
 erudito sermone capere potuissem. Nondum igitur, inquit
 Augustus, satisfactum tuæ dignitati putas. Nescio enim quã
 spem ostendebas, fore, si rem vberius explanarem, ut in me-
 am sententiã discederes: quod ne statim faceres, pudore te
 aiebas impediri. Nunc autem ad gloriæ defensionem te ani-
 mo paratum video. Quid? inquã ridens, adeo ne me gloriæ
 ipsius immemorem esse putas, ut sine sudore, & sanguine,
 quod aiunt, me victum esse confitear? Prius omnia peri-
 clitator, tibi que quanta maxima potero contentione res. stã,
 quam tibi victoriã concedam. Fac igitur ut orationi tuæ
 finem imponas. Epilogum enim expecto tuæ disputationis
 elegantie consentaneum. Illum quidem, inquit Augustus,
 non tam e Rhetorum officina, quam ex sanctissima Christi
 religione depromam. Sic igitur traditum est, maximas
 cælitum copias a cælo detrusas in inferorũ sedes, & in perpe-
 tuæ noctis tenebras incidisse, propter insanam principatus
 & gloriæ cupiditatem. Deinde persequuntur casum atque
 ruinam primorum parentum, qui simili libidine cecati
 non solum ipsi concidere: sed omni posteritati ingentem vim

malorum inuexere quæ, quidem nullo genere orationis
possunt explicari. Sunt enim infinita quibus animi sæpe in
contrarias partes distracti, & a se ipsis dissidentes sæpe gra
uiore aliqua clade percussi, & abiecti, sæpe cæcati erroribus,
& opinionum prauitatibus impediti, a recta ratione deiciuntur,
& quam plurimis sceleribus imbuuntur. Sunt innu
merabiles erumnæ, ingentes dolores, acerbissimi casus ani
mum assiduo cruciatu lacerantes, quæ quidem possint erudi
ti homines deplorare complecti autem oratione non possint.
Nullum enim est tantum ingenium, tantaque dicendi facultas,
& copia, quæ valeat ea mala dicendo consequi, quibus sæpis
sime constictamur. Quod si omnia mala, quibus oppugna
mur, ab illa ruina primi parentis nata sunt: eaque non alia
de causa edita fuit, quam gloriæ cupiditate, quid alia argu
menta requirimus? Quid illud? Nonne satis nobis adimit
differendi laborem, cœlestis ille doctor, ad omnem errorem
depellendum, hominumque genus e tenebris vindicandum
a cœlis in terras missus? Videns enim humanas mētes mul
tis erroribus implicatas, & infinitis sceleribus astrictas, di
uina benignitate motus humanam naturam inexplicabili
ratione sibi copulauit: vt in humano habitu, atque forma de
litescens, nos a seruitute miserrima, qua oppressi teneba
mur eriperet: & in celestem libertatem assereret. Luit ille
quidem suo sanguine nostra facinora: pestiferique hostis
imperium excidit, vt pestem a capitibus nostris auerteret.
Sed non hac solum ratione insanabiles ægritudines generis
humani curare voluit: sed etiam disciplina cœlesti, diuinæq;

DE GLORIA

virtutis, atque sanctitatis exemplo. Caliginem enim homi-
 num mentibus offusã presentia sua discussit, atque docu-
 it, quæ esset vera & constans virtutis ratio: quod esset
 illud summum & extremum in bonis: quibus ornamentis
 esset animus excolendus: quibus gradibus in cœlum ascēde-
 remus. Quod est autem huius sanctissimæ disciplinæ caput,
 atque Christianæ philosophiæ fundamentum? honoris, laudis,
 & gloriæ contemptio. Hanc virtutē qui complexi fuerint,
 omnes virtutes assequuntur. Quemadmodum enim ab illa
 nobilitatis appetitione, natum est principium omnium flagi-
 tiorum, ita a cōtemptu illius omnes virtutes oriuntur. Quã
 sit autem ista nobilitatis appetitio perniciosa, satis est diligen-
 tius intuentibus exploratum. Evertit enim omnem civilis
 atq; domesticæ disciplinæ rationem: iuris æquitatē oppugnat:
 fidei sanctitatem violat: amoris & amicitia rationem labe
 factat. Simul enim atque honoris species obiecta fuerit, quæ
 plures amicos ad sui cupiditatem alliciat, omnis ardor amo-
 ris extinguetur, & existet nefaria quædã, atque scelerata
 contentio. Animos præterea libertate spoliat: formidine in-
 famiæ concutit: varijs perturbationibus exagitat: atque
 furenti libidine ad omne facinus inflammat. Ergo ut is qui
 in loco inculto, a grestiumque plantarum asperitate vasta-
 to, hortum facere instituit, opus est, ut prius inutiles illas
 plantas euellat: ita fuit necesse, ut antequã **CHRISTVS**
 animos nostros excoleret, prius istud inanitatis seminariũ,
 quod omnia scelera fundit, radicitus extirparet. Hoc igitur

imprimis & doctrina, & vitæ exemplo suscepit, vt humanum factum comprimeret. Primū enim in obscura patria, & obscuris ad multitudinis opinionem natalibus nasci voluit. & quo tēpore in lucē editus est, in præsepi proter loci angustias abijci. In illa tenuitate delituit summus ille cœli moderator, qui naturam vniuersam infinita virtute coerces, & continet. In ipso vero ortu sanctissimæ matris inopia, perditū tyranni, illius sanguinem petentis immanitate, postremo fuga & exilio vexari voluit. Postquam vero ab Aegypto in iudæam reuersus est, non statim ierosolymam concessit, vt in hominum luce versaretur: sed in loco ignobili, & infrequente domicilium constituit. Cum vero venit maturitas tradendæ disciplinæ, seque ad homines erudiēdos applicauit: nihil aliud frequentius inculcauit discipulis, quos ex infima plebe delegerat, quam vt ambitionem fugerent, & de se humiliter atque demisse sentirent. Omnes autem immodicæ laudis appetentes verbis acerbis infectatus est: eisque præcipitem ruinam & occasum denuncianit. Contra moderatos, & humiles, ingenij que sui opibus diffidentes benigne complexus, ad firmissimam spem immortalitatis excitauit. Quid illud? Nonne satis ostendit quam esset honores respuendi, cum eos fugit, qui se creare regem volebant? Cum vitam inopem, & ab omni cultu & elegantia remotissimam secutus est? Iam quis non videt illum gloriæ mortiferum vulnus imposuisse, cum insignes contumelias pati, grauissimas ignominias accipere, multisque flagris cedi & quod mortis genus erat olim maximo dedecori, in crucem

DE GLORIA

tolli voluit? Est igitur audax & impium facinus cum hu-
 militatis authorem Christum rerum omnium dominum
 habeamus, claritatem nominis aucupari velle. Illius enim
 sunt hæc monita, pæcepta, instituta, quibus gloriam euersã
 & extinctam conspiciamus. Si igitur Christum Opt. Max.
 pura integra, & incorrupta mente veneramur: si illius dis-
 ciplinã, in qua õnis immortalis, atq; beatæ vitæ ratio consi-
 stit, sequendam exstimamus: si non nomine dum taxat, sed
 re ipsa Christiani sumus: omnem gloriæ appetitum coercere
 debemus. Aut enim summi illius doctoris disciplina repudi-
 åda est, aut gloriæ cupiditas ex animis extrahenda. Vtrũq;
 enim fieri non potest, vt & Christo obtemperemus, &
 gloriæ seruiamus. Attendite quæso diligenter, vt melius
 videre possitis, quã contraria sit gloria Christianæ pietati.
 Elatus iracundia maledictum in aliquem temere cõtulisti.
 Facinus est inextinguibile, sanguine atque cæde luendum. Nec
 enim existimat is, qui verbo violatus est, posse se in pristi-
 nam dignitatẽ restitui, nisi prius illi qui fecit cõtumeliam,
 in armorum certamine vitam eripiat. Potest iniuriam
 persequi iudicio. Non est, inquit, viri fortis cum eo iure con-
 tendere, quem manu, & ferro possit opprimere. Nullum est
 enim in legibus honestum virtuti præsidium: sed quoddam
 subsidium imbecillitati necessario constitutum. Ideo ne ego
 etatẽ in decoris studio consupsi, & tã multa facinora virtu-
 tis militaris edidi, vt post tantas res cum magna laude
 gestas, sit mihi instar cuiusdam viduæ, iudicum auxilium
 implorandum? Tum certe longe maius dedecus in me cõ-

cepissem, quam illud ipsum, cuius macula mihi vel cum vitæ periculo diluenda est. Certum est enim vitæ non parcere, dum dignitati consulam. Præcepit Christus vt iniurias, & errata omnia condonemus. Quid christus inquit, in hac causa præcipiat, non valde ad me pertinet. Id autem quod pertinet, valde exploratū habeo, nempe nihil esse viro indignius, quam pati contumeliam, & ab vlciscendi studio religione aliqua dimoueri. Aut igitur sese mihi ad pedes abiciat, erratique veniam petat, vt ipse subeat infamiam: ego dignitatem meam recuperem: aut si recusat hanc conditionem ad pugnam se paret. Vitari enim summa contentio non potest. In qua si sese prius non dediderit, gladio meo confectus cadet: aut ipse fortiter, & honeste decumbam. Quid si cadas, & e corpore excedens in perpetuum cruciatum abripiare? Ridiculum est, inquit, istis Tartareis monstris viros incensos gloriæ cupiditate perterrere velle. moueant ista homines anilis, & imbecilli animi, anxusque superstitionibus implicatos. Me vero non obiecta religio, non mortis metus, non supplicia quæ dicuntur esse apud inferos constituta, non monstra denique vlla, a laudis studio deterrebunt. Quod si ad inferos abducendus sum, non dedecore contaminatus sed honestus, atque viri fortis officio functus abducar. Videtis amentiam? Queruntur miseri homines se dignitate spoliatos esse ab ijs, quos ipsi impuros, & nulla dignitate præditos esse, confitentur. Non pudet igitur homo amentissime, te tantum operæ, atq; studij in ea re posuisse, quæ nõ sit vnquam in tua potestate, sed in aliorum libidine futura?

Nam si tantum iuris habet, in dignitate tua, cuiusuis audacia, ut cum velit verbo tibi totam eripiat: quid te miserius, quid magis anxium, aut sollicitum fingi potest? vitam enim ages acerbam, & calamitosam: intemperantissimi cuiusq; furorem extimesces: infamiae metu, noctes & dies cruciaberis: atque perpetuo animi angore poenas amentiae persolues. Sed videamus quantum malorum furor hic rebus humanis importet. Primum enim legum utilitatem quae a diuina mente, ad humanae vitae cultum defluxit, e medio tollere contendunt, dum illis submitti ignominiosum existimant. His autem sublatis, nihil est in vita, quod coherere, atque permanere possit: nihil quod impediatur, quo minus omnia scelere & audacia violentur, & cupiditatis incendio deflagrent. Deinde, quod est longe grauius **CHRISTI** religionem, atque sanctitatem despiciunt, & populi caecam & amentem opinionem, splendori diuinae lucis anteponunt. Quo quidem scelere nullum profecto dirius, aut detestabilius excogitari potest. Tu ne ut imperitissimi populi plausum aucuperis, coelestem **CHRISTI** disciplinam, summi atque prepotentis dei mentem, & numen ludibrio habeas? Tantum ne istam nescio quam gloriam admiraberis, ut maius apud te pondus insane plebeculae rumores habeant, quam leges sanctissimae ad salutem generis humani diuina beneficentia constitutae? Tandiu igitur Christiani nomen retinebis, quandiu id tibi per populum licuerit. Vbi vero casus aliquis inciderit, in quo populi leges iubeant a **CHRISTO** deficere, repente Christileges infringes, & quantum inte erit

omnia illius sacra conturbabis. Sed opera præcium est exitum tam funesti certaminis spectare. Ille igitur miser, cuius honor & dignitas, in quam omnia studia vitæ contulerat, vnius hominis improbissimi conuitio deleta est, nullam moram interponit, quin ad pestiferum armorum certamen prouocet eum, a quo accepit iniuriam. Prouocat autem literis per omnia compita muris affixis, atque multorum testimonio consignatis. Alter iisdem tyrannicis legibus populi coactus, oblatis certaminis conditionem minime recusat. Tempus ergo præstituitur: locus designatur: omnia quæ ad pugnam oportuna sunt, summo studio comparantur. Interim domus vtriusque impurissimo comitatu, atque flagitiosissima turba referta perstrepat vocibus gladiatorum, & aleatorum: conuiuia quotidie celebrantur, in quibus nemo vir honestus accumbit: opes in nequitia & libidine consumuntur. Animus autem vtriusque confectus acerbissimo cruciatu consistere, aut respirare non potest, cum diuturna cœdis cogitatione diuis & hominibus infestus ad perniciem contra fas inferendâ se paret: & nocte visis terrificis in somno obiectis turbulente quatiatur. Postquam vero dies adest, qui inter eos conuenerat, & in loco destinato leuissimum hominum turba circumfusi consistunt, constituitur spectaculum inhumanum, & atrox, omnibus reëctis institutis, & legibus perniciosum. Homines duo eiusdem plerûq; linguae, nationis, & patriæ, atque saltē eadē iuris & sacrorû societate deuincti causa leuissima cõtentionis oblata in campum deducuntur, ut alter alteri exitiû inferat: &

DE GLORIA

vitam quam religioni, atque patriæ debet, cum summo contemptu religionis, atque patriæ detrimento, in magnum periculum mortis, & sempiterni cruciatus adducat. Locus undique septus, & armorum præsidio cõmunitus, disceptatio armorum inter utriusque partis aduocatos, ipsique iudices sese truculentius gerentes, & truci vultu barbarã immanitatem denunciantes, atque postremo illa tam tristis exitus expectatio animos formidine perterret, & oculorũ acies horrore perstringit. Quin ipsi egregij bellatores à tea ferociter insultantes, eximiam animi conturbationem dissimulare nequeunt: imperio tamen populi coguntur in instituta amentia persistere. Postquam vero signo dato vterq; eorum infestis animis, & ancipiti armorum agitatione contendit, vt alteri exitium cõparet: & alteruter, vt fit, graui vulnere sauciatus occumbit: Tum demum apparet quantũ imperium habeat in homines laudis inanitati seruientes amentia popularis. Neesse enim est, vt tanta ferocia appareat in vultu illius qui ceciderit, vt quãuis illi victor maximis vocibus inclamet, vt sese dedat, iugulum det potius, mortiferamque plagam accipiat, quam deditioe sua id, quod erat omnibus notissimum, victum se esse fateatur. Aliter enim extremum dedecus concepisset. Mauult igitur crudelissima morte maçtari, sibi que morienti sacris omnibus interdici, quam vitam ab hoste accipiendo, ab omnium aditu, sermone, congressu propter infamiam nominis arceri. O conditionem seruitutis miseram, acerbam, & luctuosam, õnia mala, quæ cogitatione fingi possunt, continentẽ. Despiciat po-

pulus animi simplicitatem, & stultitiã appellat. Est igitur tibi utendum versuta fallacique nocendi ratione, si uis sapiens existimari. Contemnit integritatem & innocentiam. dãda ergo opera est, ut per vim & fraudem fortunas amplifies. Frugalitatem obscuram, & nobilitate alienam ducit. omne patrimonium est per luxuriam effundendum, etsi velis in clarorum hominum numero reponi. Modestiam & animi moderationem imbecillitatis esse putat: sunt igitur danda plura furoris, & amentie signa, si cupis vir ad res gerẽdas acer, & animosus existimari. Leges postremo durissimas imponit, ut religionem negligas, ut diuina, & humana iura violes, ut sempiterni domini numen offendas, ut te manibus inferis inaudito scelere deuoucas. Est ergo tibi repudianda salus Christi sanguine quaesita, & omnes sanctitates irridẽda, bellumque sceleratum, Gigantum more, cœlitibus inferẽdum, atque manus tetre & impure Christiano sanguine cruentanda. Quid enim quaeso est ad opinionem vulgi præclarior, quam multos in hoc impio, atq; nefario pugnae genere trucidare? Victor enim postquam aduersarij cæde crudelitatem expleuerit, ita discedit e loco certaminis, atque si e patrie finibus hostium impetum repulisset. Equo igitur inuectus, ingentique numero hominũ stipatus deducitur ouãs, & omnium oculos in se conuertit. Celebratur incredibili multorum gratulatione victoria: tympanorum, atque tubarum cantu omnia concrepant. Neque solum præconis voce, sed prædicatione omnium, magnitudo tanti facinoris ornatur, mirisque in cœlum laudibus effertur. Si igitur, ut iam

omnia concludamus, constat omnem glorie rationem cum
 in populari leuitate, atque scelere sita sit, esse contrariam
 legibus, iudicijs, totique disciplinae ciuili: si compertum est hoc
 insanabili morbo domos, ciuitates, imperia, nationes excindi,
 omnesque virtutis opes euerti: si postremo nihil est, quod tam
 pugnet cum Christi opt. max. disciplina, religione, sanctitate:
 quid causae est, cur non a gloria, tanquam a re pestilenti, atque
 perniciose fugiamus, illiusque impetum summa animi con-
 tentione comprimamus? Dicam enim quod sentio, me ista
 aliquando mente pertractatam vehementius conturbari,
 Sum enim (quod apud tales amicos fateri libet) glorie fortas-
 se quam par erat auidior. Sed cum video quam multa mala
 morbus hic in res humanas inuexerit, omnia vota mihi faci-
 enda puto, ut illum depellam. Nunc autem expecto quid ad
 haec responsurus sis. Quamquam si te Christianum memi-
 neris, & quid a te sanctarum literarum studia
 postulent, animo cogitaueris, eam defensionem
 deseres: gloriamque non modo con-
 temnes: Verum ut magnam ue-
 ligionis, & pietatis labem
 singulari diligentia
 propulsabis.

DE GLORIA LIBER
TERTIVS

HAEC ILLE CUM DIXISSET
 finem differendi fecit. Ego autem
 vix, inquam, statuere apud me possū,
 maiorem ne mihi voluptatem, an ad-
 mirationem attulerit oratio tua. Tā-
 tam enim rerum varietatem in ōni
 genere disciplinae ingenio, copia, facultate complexus es, ut
 me pene magnificentia orationis obrueres. Sed quo maior
 fuit eloquentiae tuae vis, eo magis in pristino meo sensu per-
 maneo, vel eo solo argumento persuasus, quod nec ista tanta
 dicendi facultate potuerim ab hac sententia depelli. Quid
 enim censes? Esse ne me in differendo pertinacem, & veri-
 tati, quod sophistae faciunt, impudentissime repugnantem?
 Nihil est certe magis a mea natura, atq; moribus alienum.
 Cum enim in errore aliquo versor, tantum abest, ut in eo
 perseverare velim, ut etiam immortale me beneficium acce-
 pisse confitear ab eo, qui me in viam reducit. Quod enim
 munus amplius homini veri visendi cupidissimo dari potest,
 quā veritatis ipsius abstrusae, atque reconditae patefactio?
 Quod si vel amici prudentis auctoritas, vel disertis hominis
 facultas errorem unquam alicui detraxit: id tibi nunc fa-
 cilimum & expeditissimum fuisset. Nec enim habeo ami-
 cum, quem pluris faciam: neque est e nostris equalibus, quē
 esse putem tecum orationis ubertate, & elegantia conferen-

dam. Sed sic natura comparatum est, ut opiniones iudicio,
& voluntate susceptæ facile deponantur: innata vero nulla
dicendi vi conuelli possint. Id igitur es assecutus, ut mihi dif-
ficille admodum videatur gloriam a calumnia tueri: non
ut eam odio aliquo dignam putem. Adhuc enim is sum, qui
nihil arbitrer in natura, præter unam virtutem, nominis
claritate diuinius. Fieri quidem fortasse potest, ut propter
ingenij mei imbecillitatem, disputationis tuæ firmamenta
labefactare nequeam. Gloria tamen nihilominus orna-
menta sua retinebit, nempe quæ non in oratione mea, sed in
natura consistant. Attamen quando semel illius defensi-
onem suscepi, pugnabo ne officio meo desim. Malo enim ut
male a me defensa ingenium meum vituperet, quam deser-
ta perfidiam. Hic Augustinus ridens, hoc certe, inquit, ve-
ratorium est, eloquentiam meam extollere, tuamque ipsius
extenuare, ut si minus causam a te susceptam tueri poteris,
appareat, id non illius imbecillitate, sed incredibili mea dicen-
di vi effectum esse. Expecto igitur an reliquus orationis
tuæ cursus huic principio respondeat. Me namque oratorem
qualem tu me vis, esse non putabo, si me hoc artificio abs te
vinci patiar. Certum enim mihi est, ubi peroraueris, meum
ingenium, & copiam, quam tantis laudibus ornasti, in tuam
laudem conferre. Quasi, inquam, mihi homini gloriæ auidis-
simo quicquam iucundius acciderit, quam laudem unde-
quaque venari. Istius igitur quamuis artificiosæ laudis spe,
contendam nunc multo vehementius. Atque primum glo-
riæ ortum a fonte repetamus: deinde paulatim ad Christianam

disciplinam veniemus, cuius testimonio probabimus, nihil esse magis cum Christiana sapientia copulatum, quã laudis & gloriæ splendorem. Quare non me valde mouet illa oratio tua, qua me perorando admonebas, vt meminissim me Christianum esse, sacrisque literis deditum. Quasi minime officio meo conueniret gloriam, quam tu magnam religionis labem appellas, aliqua ratione defendere. Ego quidẽ illam quantum potero defendam: nec vllius oratione ab illius studio deducar. Continet enim totius honestatis elegãtiam & claritatem. Fieri autem non potest, vt res tantis honestatis opibus exculta diuinis institutis, & legibus aduersetur. Id tamen suo loco reseruemus, exordium nunc aliũ de capientes. Gloriæ igitur rationem non esse in errante opinione sed in natura sitam id maxime declarat, Quod omnibus innatum est mirum illius desiderium. Quæ enim gens est, aut tam humanitate culta, aut tam immanis & barbaraque non naturali impetu concitetur ad laudis studiũ? Quã tam vero illius cupiditatem natura nobis insuerit, ex eo facile cernitur, quod omnes pueri infantes simulatque sentire aliquid incipiunt, laude mirifice capiuntur. Mirum est enim quanta certamina ineant, quanto vincendi studio efferrantur, quantus in victis pudor insit. Vt autem quisque præstãtissima indole natus est, ita maxime cupiditatis huius significationem dat. Refert Xenophon, Cyrum illum Persarum regem cum esset adhuc puer, adeo ad cupiditatem laudis exarsisse, ut illius causa, iam in ea ætate pericula omnia subeunda duceret. Facile fuisset igitur ex illo motu animi

futuram Cyri virtutem augurari. Nemo enim unquam
 res magnas animo magno aggressus est, qui non in ipsius
 ætatis primordio dederit insignia documenta quanti, gloriã
 æstimaret. Non est hic necesse Pyrrhos, Scipiones, Alexan-
 dos enumerare, cum omnes summos imperatores hoc tantũ
 signo constet magnam spem futuræ virtutis ciuibus suis
 attulisse. Quid de insigni ad præclaras disciplinas indole?
 Num parum liquet optimam de illis spem concipiendam
 esse, qui omnem conatum animi ad laudem referunt? Mihi
 inquit Fabius Quintilianus, ille detur puer, quẽ laus excitet,
 quem gloria iuuet, qui victus fleat. Hic erit alendus ambitu:
 hunc mordebit obiurgatio: hunc honor excitabit: in hoc desi-
 diam numquam verebor. His verbis optimus ille magister
 indicia ingenij excellentis explicat. Quid postquam pueri
 ætate progressi quatenus quicquid ipsos attingat dispicere
 incipiunt? Num alio genere orationis a languore desidiaque
 citius ardeantur, quam summorũ hominũ cõmemoratione?
 Videte quibus verbis Pallas apud Homerũ Telemachũ ince-
 dat ad pœnas de procorũ petulantia repetendas. Sic enĩ ait.
 Nec iam res tantas puerili mente retractes.
 Nonne vides quantũ nomen sit adeptus Orestes,
 Cum patrem vlciscens, vita spoliauerit illum,
 Qui scelere infando patrem demiserat orco?
 Te decus eximium præstanti in corpore tandem
 Excitet, vt magna laudum capiaris amore.
 Illa igitur oratione sic videmus incensum Telemachum
 vt nihil aliud quam de virtute cogitaret. Cum enim sit hoc

Studiū laudis in omnibus, tum illi in quibus est maior animus, tanto laudis amore capiuntur, ut illius causa vitā despiciāt. Quod de se testatur Euryalus apud Maronem dicens.

Est hic, est animus lucis contemptor, & istum
Qui vita bene credat emi, quo tendis honorem.

Nec is ardor extinguitur etate confirmata: sed tunc ratione & studio multo magis incitatur. Vnde Vlysses apud Eurypidē ait, se necem haud recusaturū, dū modo sibi mortuo sepulchrū magnificū edificetur, ad sēpiternū gloriae monimētū. Multos etiā fuisse cōstat eo progresos, ut gloriae cupiditate suis vitā eriperet. qualis fuit Brutus de quo Maro

Infelix utcumque ferent ea fata minores.

Vicit amor patriæ, laudisque immensa cupido.
Sic etiā traditū memoriæ est, Alcithēā pausanīæ matrē, cū illū Spartiatæ in Tenaro mōte domi interclusū fame necare parauisset, primū lapidē ad obstruendū aediū exitū posuisse. Similis etiā cupiditas Timoleontē induxit, ut fratrem dominatu patriā opprimētē interimeret. Ne Torquatus quidē cū filij cæde sanxit militarē disciplinā, hac cupiditate caruisse putandus est. Non hic disputo an omnes hi recte officio fucti sint: sed illud ostēdere volo, neminē in quā gloriae causa suorum caritatē repudiaturū fuisse, nisi natura hæsisset eorum animis, gloriā esse omnibus rebus humanis lege præferendam. Quid philosophi? Nōne spe clari nominis inducti seipsos ad sapientiæ studium contulere? ut enī antiquiores præterea, Plato certe quantum prædicationem, atque nobilitatem amaret, aperte declarauit. Nam & laudem esse bonum

quoddam caeleste censet: & omnibus eam recte factis, quasi premium diuinum proponit: ipseque maximarum artium instrumentum, & illud admirabile genus eloquentiae in gloriam suam magna ex parte transtulit. Aristoteles autem cum esset philosophiae gloria praestans, minime contentus illo splendore, quem erat sapientiae studiis assecutus, eloquentiae laudem incredibili animi contentione quaesivit. Infinitum esset, si vellem eos qui ab his orti sunt enumerare, quos omnes constat fuisse gloriae stimulis acriter incitatos. Quod si aliqui se gloriam despiciere gloriati sunt, id fecerunt, ut ea nobilitatis contemptione maxime nobilitarentur. Quod declarat eorum studium in suis nominibus inscribendis, cogitationumque suarum memoria propaganda. Quod id de poetis dicam? Non enim solum sibi ipsis, sed omnibus in quorum studium propensi sunt, nominis immortalitatem pollicentur. Hoc enim sibi diuinitus concessum existimant, ut e tenebris, quos velint eripiant, atque seculis innumerabilibus in hominum luce constituent. Coeleste profecto munus, res ad laudem insignes ab obliuionis iniuria vindicare, mortemque ipsam omnia delentem ingenio comprimere. Sed nescio quomodo, inuitus hoc dico, tum quia poetarum ingenia sum semper admiratus, tum quia te cum illis coniunxisti: poeticum enim Solonem credo imitatus strenue complexus es: Nescio igitur qua nam ratione, plerique suae dignitatis obliti, mercatum immortalitatis instituunt, gloriamque venalem omnibus proponunt. Multi enim sunt, qui cum nulla instrumenta virtutis habeant, eam facile a poetis nundinantur, quibus si

re muneribus insinues, statim te facient Iouis filium, felici
sidere natum, atque multiplici virtute aurea secula referē-
rem. Quod vitium ad quosdam historicos hac nostra eta-
te contagione permanavit. Nam bene de se meritis spem
sempiterni nominis ostendunt: ijs autem quibus insensī sūt,
perpetuam nominis infamiam minitantur. Vtrunque enim
se ingenio, & eloquētia præstare posse confidunt. Illis igitur
inquit Augustinus ridens, in servias opus est, si te immorta-
lem fieri cupis. Nihil enim proderit summum ipsius honesta-
tis studium illis, qui poētas, aut historicos iratos habēt. Qua-
si inquam possint homines leuissimi id quod cōtēdunt effice-
re. Multi enim sunt, qui vere, & incorrupte res gestas me-
moriam prodant: idque solum est in omni etate permansurū,
quod est veritate subnixum. Vanitas enim in lucem verita-
tis incurrens quasi quedam nebula dissipatur, & euanescit.
Atamen neque scriptores laude afficerent eos, quos maxi-
mo beneficio sibi obligare cupiunt, nec auari homines ingen-
ti præcio laudem emerent, nisi vtriq; eorum laudis eximia
dignitate caperentur. Sed quid poētas admiramur, cum
agricolas, & opifices, cum barbaros etiam homines, & ab
omni cultu humanitatis abhorrentes laudis dulcedine moue-
ri videamus? Nullus enim est agricola, nullus artifex, nullus
operarius qui non laudari valde cupiat, & inter sui ordinis
homines princeps existimari. Ergo cum pueri, senes, adolescē-
tes laudem ardentem expetant, cum omnes siue principes,
siue p. ebei, siue intelligentes & docti, siue rudes & imperiti,
siue maximis disciplinis exculti, siue artibus infimis incum-

bentes ad eam enitantur: possumus ne dabitare, quin eā cupi-
 ditas humanā naturā maxime attingat? Nunquā enī esset
 tantus omniū gentiū consensus, & conspiratio in gloria con-
 sectāda, si ea moribus, & opinione desyderata, & non poti-
 us vi, & impetunatura expetita esset. Quae enim moribus,
 aut legibus & institutis cōtinentur, nec sunt eadē apud ōnes,
 nec vllā constantiā habent: sed varias pro temporū ratione
 mutationes subeūt. Ex eo igitur quod ōnes mortales sēper
 laudari concupierint, facile cernitur hūc appetitū laudis esse
 naturā, & non opinione nostris animis infixū. Si autē qui
 vel ingenio, vel praeclara ad virtutē indole praestāt, quo sūt
 ad altiora nati, eo maiora dant indicia naturae: constatque in-
 studiū laudis illos ardētius incitari, qui maiori indole praediti
 sūt: relinquitur plane, hunc animi impetū nullo modo infir-
 ma opinione, sed naturae praestātia cōtineri. Quod si naturae
 nos non ad flagitiū, sed ad honestatem genuit, & confor-
 mauit: ob idque omnes sapientes eam tanquam optimā vitae
 ducem sequendam statuunt: & perspicuum est, nos impetu
 naturae ad laudem contendere: efficitur nos gloriae cupidita-
 te ad virtutem, & honestatem dirigi. Poterit quidem fieri
 vt non teneant homines verae gloriae viam, & opinionis
 errore flagitia infinita concipiant. Quemadmodum enim
 reliquas affectiones vtiliter à natura datas ad nostrū sta-
 tum conseruādū temeritate, & amentia ducti in perniciem
 nostrā cōuertimus: ita etiam fit, ut gloriae cupiditate ad
 nostrū dedecus abutamur. Vt igitur in rebus alijs cum impe-
 tum naturae cernimus, quid sit illud quo nos impellat, ratio

inuestigamus: ita cum tantū gloriæ desiderium omnibus innatum esse videamus, in quibus rebus ea sita sit exquirere ratione debemus. Providendum enim est, ne quod plerisque accidit, inanis laudis specie delinuti sempiternā infamiā subeamus. Vt igitur id præcaueri possit, est gloriæ vis, & ratio diligentius inquirenda. Primum itaque videndum est eam in laudis genere versari. Locus autem & regio laudis honestate, & pulchritudine continetur. Id enim tantum laudamus quod aptū & venustum est, & aliquo splendore dignitatis illuminatum. Contra vero quicquid turpe & ineptū est, vituperare solemus. Quod si interdū accidit, ut rebus inhonestis aliquid laudis impertiamus, id fit propter aliquā decoris atque venustatis similitudinē rebus turpibus adiunctā. Exiit enim in corporis motu, in incessu, & in voce quidam modus, & conuenientia in numeri rationē cadens, & venustatis speciē præse ferens, qua quidē fit, ut res etiam flagitiosæ genus quoddam laudis aucupentur. In quibus tamē rebus nullo modo flagitia laudari possunt, sed illa pulchritudinis imago, qua sepe numero insignes turpitudines occuluntur. Quæ enī ita deformia sunt, ut nulla specie pulchritudinis illustrentur, nemo laudauerit unquā, nisi sit humano sensu penitus orbatus. Cum id igitur tantum laudari contingat, quod decorum atque venustum est, videamus, sit ne huius decori iudicium in errante opinione sitū, an sepe ad naturā referatur. Continet enī hæc quæstio omne disputationē. Si enī est in natura positū non tanta erit varietas, & inconstantia, quantā tu esse voluisti: sed erit profecto aliquid, quod in omni memoria sit

certa, & constante laude celebratum. Hoc autem in corpore
 humano figura cerni facile potest. Vt enim ex omni gene-
 re animantium nullum est præter hominem, quod pulchri-
 tudinis elegantiam sentiat, ita nullum aliud potest insigni
 aliqua specie delectari. Reliqua enim, ut histrionis motum
 sentiunt, ipsius autem motus ordinem, & venustatem non
 sentiunt: ut cantorum sonos auribus accipiunt, harmoniam
 autem ex varia compositione sonorum haud asequuntur: ita
 & in formis magnitudinem atque colorem vident, ipsam
 vero partium conuenientiam, & aptam corporis composi-
 tionem intueri non possunt. Ex quo sequitur deformia a pulchris,
 humana tantum natura, atque ratione distingui. Quæ cū
 sit eadem in omnibus, idem erit apud omnes de venustate
 iudicium. Nam ut omnium aures vox extra modum abso-
 na, & absurda lædit: distincta vero, & varijs interuallis
 numerum apte conficiens delectat: ita oculos omnium, partes
 corporis non certa ratione inter se conuenientes offendunt:
 membrorum autem omnium concinnitas incredibiliter alli-
 cit. Sumus enim natura elegantia, & concinnitatis appetentes.
 Quæ quidem in motu, & in voce numeris, in corpore autē
 certa, & rata partium ratione constat. Quis enim est,
 quamuis sit ab omni flagitiosa cupiditate remotissimus, qui
 non excellentem formam libenter aspiciat? Nec enim solum
 aspectu alienæ pulchritudinis alliciuntur homines, sed etiam
 omnibus insidet cura quedam propriæ dignitatis. Nemo
 enim est, qui non cupiat integras, & aptas corporis sui partes
 habere, & non omnia circumspeciat, quibus eius species orna-

tior esse possit. Quod si corporis elegantia, quæ quidem non tam in coloris bonitate, quam in certa dimensionis lege consistit, omnium oculos ad se rapit: efficitur plane, id non incerta opinione, sed constante natura iudicio contingere. Non enim nunc hoc, nunc illud, sed idem semper omnes natura iudicant, fugiendam videlicet esse deformitatē, & pulchritudinem expetendam. Poterit quidem fieri, ut alios alia magis delectent, ut in picturis: nemo tamen, nisi prius omnem humanitatem exuerit, honestam & liberalem oris speciem non aspectu iucundam existimabit. Si igitur illa pulchritudinis imago quæ sub oculos cadit, quavis fluxa sit, & instabilis, non tamen incerta opinione, sed certo ipsius nature sensu iudicatur: Quid de pulchritudine animi dicendum est, quæ neque morbo corporis amittitur, neque ætate deflorescit, neque medicamento ullo corrumpitur, sed quotidie magis ornamentiis diuinis illustratur? Illic enim non adumbrata venustas multis interdum maculis aspersa cernitur, ut in corpore, sed solida, & expressa pulchritudo, quæ sola est sua natura & sponte laudabilis. Nam si laus omnis, ut dictum est superius rebus tantum decoris, atque venustis tribui solet, & verum decus in animi tantum bonis eminet, quis dubitet omnem laudem esse ad dignitatem animi referendam? Quod ut facilius videamus, illam similitudinem honesti corporis ad pulchri animi speciem transferamus, ut in eo tandem excellentem illam formam intueri possimus. Atque utinam sic eam oratione liceret, atque mente licet, & cogitatione depingere. Iam videretis ipsius honestatis fontem, unde omnes

laudes emanant. Sumamus igitur hominem ingenio,
 & studio præstantem, optimis artibus imbutum, verique
 videndi cupiditate vehementer inflammatum. Is cum
 acrem mentis aciem in mundi motus, & conuersiones,
 admirabilemque cœli ornatum, atque totius nature con-
 stantiam intenderit, omniaque cœlestis illius rectoris
 numine & consilio regi, & administrari perspexerit,
 conuertat sese ad sui ipsius contemplationem, vt mentem
 suam cœlesti satu editam, & cum diuina mente copu-
 latam sentiat, atque tandem videat, quid sit tanto nata-
 lium splendori consentaneum. Intelliget enim profecto,
 summum illum dominum, a quo animum hausit, & tanta
 beneficia accepit, esse sibi non modo religione summa
 colendum, sed etiam ardentissimo studio sequendum.
 Ex hac igitur animi conformatione pietas, & sancti-
 tas existet: hinc admirabile iustitiæ, & æquitatis decus
 oriatur: hinc singularis amicitie fides, hinc liberalitatis,
 & magnificentie splendor elucescet. Huic tam claro
 & illustri virtutum comitatu, adiungamus illam qua-
 si custodem & propugnatricem iustitiæ fortitudinem,
 quæ hunc armis diuinis vndique tegat & munit. Sic
 itaque erecto animo, & excelso, humanaque omnia des-
 piciente, altaque nimis & ardua consecrante, & in omni
 contentione semper inuicta. Hanc autem animi altitudi-
 nem moderetur temperantia, quæ quidem totius hones-
 statis, & elegantie decus, & ornamentum in se con-

etinet. Sit igitur hic quem animo, & cogitatione fingimus insigni modestia præditus: omnem turpitudinem repellat: turbulentis cupiditatibus obsistat: in omnibus dictis, & factis modum, & ordinem conseruet: & quid maxime deceat semper inquireat. Ergo cum hys tam illustribus, & inter se concinentibus honestatis ornamentis, atque præsidys redundauerit, nullamne censes admirationem hominibus allaturum? Illum quidem admirabuntur vniuersi, & complures etiam amabunt. Nullo enim modo honestas, qua quidem nihil est in terris magnificentius, aut amabilius, hominum admiratione, & studio carere potest. Etenim quis tam agrestibus institutis viuit, qui non ipsius rationis præstantiam, atque sapientiam cum ingenti admiratione suspiciat? Quis vnquam tam abiecto animo fuit, qui virtutis altitudinem minime prædicandam existimaret? Quis tanta immanitate efferatus est, vt fidem & bonitatem non amandam iudicet? Si igitur singulæ virtutes per se (quãquam illæ re diiungi non possunt, sed cogitatione tantum separantur) omnibus præ se ferendæ, & amandæ videntur, quid tandem omnium conspiratio, atque consensus efficiet? Præclare Aristoteles, si essent, inquit, qui veluti Deorum signa pulchritudine corporis excellerent, reliquiones æquum esse ducerent, eos in omnium dominatu locari. Quod si corpus elegantia præstans hanc opinionem afferre potest, multo facilius id esset de animi præstantia iudicandis.

Sed non ita facile pulchritudinem animi cernimus, atque
 venustatem corporis aspectu sentimus. His verbis ostendit
 Aristoteles, vehementius amores excitari posse, animi dig-
 nitate perspecta, quam corporis insigni specie considerata.
 Animi tamen formam non ita facile cerni. Sed quid refert?
 Non enim diu celari poterit. Neesse enim est, ut aliquando
 tandem existat: lucemque suam longe, lateque diffundat.
 Tunc igitur omnes insolito splendore commovebit, & ad sui
 amorem inuitabit. Habetis hic gloriæ principium, quod qui-
 dem nihil est aliud, quam egregium illud altissimæ mentis
 lumen omnium oculos in se conuertens, & ad sui amorem
 incredibiliter alliciens. Est enim gloria publica virtutis excel-
 lentis admiratio, cum insigni benevolentia coniuncta. Nec
 enim quoduis decus gloriam gignit: sed excellens & ad-
 mirandum, neque rursus omnia quæ sunt admiranda glori-
 osa dicenda sunt, sed ea tantum, quæ ab animi decore, &
 honestate ducuntur. Si enim quæcunque sunt admirabilia
 gloriam sibi parerent, cur non monstra, atque prodigia, quæ
 magnam mortalibus admirationem incutiunt, gloriosa pu-
 taremus? Gloria igitur tum demum locum habet, cum ex-
 cellens, & admiranda pulchritudo animi conspicitur, quam
 admirentur omnes, & singulari omnium charitate dignam
 existiment. Sola enim dignitatis amplitudo utrumque simul
 efficit, ut & stupore suspensos homines teneat, & sui amore
 inflammet. Nec enim tantum propter utilitatum magnitu-
 dinem, quam viri uirtute florentes nobis afferunt, quantum
 ob insignem & illustrem virtutis speciem eos amplectimur

vsque adeo, ut illos etiam quos nunquam vidimus, eximie diligamus. Sumus enim appetentissimi honestatis, eius que forma perspecta, in illius cupiditatem ardentem incūbimus. Ut enim eos, a quibus numquā laesi sumus, si virtutis expertes, & flagitijs inquinati fuerint, & contemnimus, & iustum in illos odium concipimus: Ita homines virtute præcellentes veneratione quadam, & insigni benevolentia dignos iudicamus. Quis enim est qui desidem & ignauum hominem non despiciat? qui libidinem, auaritiam, perfidiam, crudelitatem non oderit? Nemo tam effrenatis cupiditatibus unquam fuit, qui si vtrumuis licuisset, non multis partibus maluisset ad ea quæ scelere consecutus est, sine scelere peruenisse. Eos enim ipsos, qui se vitijs omnibus dederunt, ita grauius offendit suscepti flagitij turpitudine, ut sibi ipsis odio sint. Sit autem aliquis homo teter, & impurus omnique scelere, & parricidio contaminatus, fieri ne posse credis ut non in domesticorum odium irruat? ut non eum fratres etiam, atque parentes, ut malum auspiciū detestentur? ut non illum omnes è naturæ finibus exterminandum putent? Si igitur omnes a natura instituti scelus odio, & vituperatione prosequuntur, consequens est, ut honestatem iudicent esse diligendam, atque mirifice celebrandā. Vnde plane colligitur, omnem laudis excellentiam esse in virtutis magnitudine constitutam. Quod igitur in orationis initio posuisti, nemo tibi facile dabit, neque gloriā e populi leuitate pendere. Illud enim iudicium multitudinis in alicuius hominis laude consentientis, non est libera voluntate, sed natu

DE GLORIA

rae necessitate susceptum. Neesse enim est, ut quem viderint omnes esse virtute præstantem, quod minime obscurum esse diu potest, quanuis, id in principio lateat, laudibus in cælum tollant. Gloriæ itaque fundamentum non in populi inconstantia ponendum est, cum ea sibi stabilem sedem, & sempiternum domicilium in vna virtute collocarit. Hoc enim semper euenit ut virtutis ipsius lumen celebris opinio consequatur. Neque conturbat nomen opinionis. Non enim verum est omnes esse dubias, & incertas. Siquidem multæ sunt veræ, constantes, & graues, quibus ad religionem, ad patriæ charitatem, ad omnem denique virtutem incitatur. Hæ igitur opiniones (Sic enim doctissimi viri appellant interdum communes sententias, in animis nostris impressas) quanuis nec ratione conclusæ, nec vlla disciplina confirmatæ sint, nullam possunt habere varietatem. Sunt enim naturales, & insitæ, nec ad eas confirmandas vllis exquisitis rationibus opus est, cum sint ipsa natura perspicuæ, nec vlllo modo dubitandæ. Si igitur grauissimi philosophi non verentur has inchoatas intelligentias, vnde omnis sapientia defluxit, opiniones appellare, quid tibi venit in mentem, ex nomine opinionis inuidiam in gloriam concitare velle? Equidem, ut verum fatear, illo tuæ disputationis principio cohorrui. Putavi enim te velle Chrysippum ab inferis excitare, qui nos non Hydri, sed aculeatis argumentis

Undique pungeret, & maledictis insectaretur, quod aliquid præclarum in opinione positum existimarem.

Ii enim sumus, qui non modo innatas opiniones, sed alias quam plurimas honestas, & laudabiles asseramus. Si itaque illo genere necromantie vti voluisses, me certe metu examinasses. Quid ita tandem? inquit Augustinus arridens? Nec enim unquam te Lusitanum hominem adeo timidum putavi, ut mortuorum imagines extimesceres. Quasi, inquam, Gorgonis ipsius aspectu conturbari possim, & non potius horrido illo differendi genere, à naturæ tuæ clementia penitus abhorrente. Nec enim Chrysippus ipse mihi tantum terroris incussisset, si carmen illud usurpasset. Adsum atque aduenio Acheronte, quantum si me contortis sophismatis oppressum indigna etiam contumelia vexasset, leuem & futilem appellando quod in aliqua opinione dignitatem constituissem. Timui igitur initio cum te de leuitate opinionum disputantem animaduerti, ne me nullas eiusmodi insidias suspicantem acumine Zenonis oppugnares. Sed postquam dixisti non tibi placere omnia ad illam exactissimam sapientiæ normam dirigi: teque vidi ad hoc mitius differendi genus oratione delapsum, illam etatem auream luculenter explicantem, continuo respiraui. Non dubitas enim, quin si genus aureum extaret, tunc is qui se multitudini probauisset,

DE GLORIA

fuiſſet omnino ſplendorem virtutis aſſecutus. Si hoc inter nos conueniat, nō erit difficile demonſtrare, eum etiam quē hęc gens, quam vos poetæ ferream appellare ſoletis, laude perpetua dignum exiſtimarit, eſſe omni virtute cumulātū. Hoc quidem, inquit, ſcire ſane vellem, qua ratione te id probare poſſe confidas. Quia, inquam, inſipientis multitudinis de rebus laudandis, & vituperandis opinio, a ſapientium ſententia nō diſcrepat. Si igitur in illius aureæ, hoc eſt ſapientis gētis opinione de alicuius dignitate concepta, erat aliquid excellēs, atq; magnificum, nō erit dubium, quin id etiā quod imperitum vulgus mirifice laudandum putarit, ſit honeſtū & laudabile exiſtimandum. Hoc igitur, inquit, effice ſi potes, multitudinis opinionem a ſapientiæ decretis minime diſſentire. Nec enim te impedire volo. Hoc inquam, plane effectum arbitror. Iam enim diſputatum eſt, fieri non poſſe, vt virtutis decus animaduerſum, non vniuerſis hominibus admirandum, atque ſummo ſtudio complectendum videatur. Tantas enim vires virtus habet, ut ab hoſtibus etiam egregiæ dignitatis conſeſſionem exprimat. Hoc autē voluit oſtendere Homerus, cum Priamū inducit in ſenum conſeſſu Agamemnonem, & alios Græcorum principes, a quibus ingentes clades acceperat, eximie laudantem. ſed quid hoſtes admiramur, cum illi etiam qui non cum hominibus, ſed cum virtutibus bellum omni ſcelere imbutum gerunt, ipſarum virtutum ſplendore & elegantia obſtupescant? Illud enim quod, inquit, talem nos opinionem de rebus laudandis & vituperandis accipere, quales ſunt ij mores

quibus instituti sumus, quis tibi concedet, qui modo in ipsius naturæ vim acutius intenderit? Omnes enim nati sumus ad decus, & honestatem, hisque virtutum seminibus inclusis fit, ut quavis pravis moribus imbuti, & perniciosis legibus instituti simus, unam tamen virtutem summis laudibus efferendam iudicemus. Nec vlllo modo tanta morum, aut legum pernicies incidere potest, ut rerum natura vertatur. Quis enim queso est adeo flagitijs omnibus coopertus, ut ut non cupiat, se iustum & grauem existimari? quis adeo impudens, qui cum facinus aliquod nefarium admittit, non oculos hominum vitandos existimet? Si enim flagitia multitudini pulchra viderentur, cur ea impuri homines tanto studio celarent? Cur explendæ libidinis gratia tenebras & lustra sequerentur? Cur eos post susceptum scelus intemperantia suæ poeniteret? Nam cum aliquis aut turpitudinis illecebra delinitus, aut alia quavis animi perturbatione concitatus flagitium committit, vbi primum ille motus animi residet, qui rationis iudicium impediēbat, multis signis ostēdit, quā acerbo animi cruciatu afficiatur, ex illius macula conscientia. Hinc illa Phædra priuigni amore insanens, atque a mollissimo vitæ cultu ad venationis studium traducta ab Euripide lamentans inducitur. Cum enim amore furens nihil aliud, quam tela, canes, & montes in clamaret, vbi se colligit, ita suum dedecus lamentatur.

Miseram me quod facinus feci?

Quo me traxit furor inuitam?

Agit in præceps, dira calamitas